

ДОДАТКИ

Додаток 1

А. Веліховська

Навчально-тематичний план³

№	Назва	Мета	Форма	Лекційні	Практич ні	День пров еден ня	Кіль- кість годин
I день							
I	Вступ	Ознайомлення з метою, цілями проекту, правилами роботи, «Соціальне опитування»	Вступні форми: опитування, ранжування, знайомство, очікування.	0,5	1	понеділок	1,5
II	Інформаційний	Отримання інформації	“Ажурна пилка”	-	1,5		1,5
	Журналістський	формування загальних знань та уявлень	Створення учнівської публікації або Web-сайту	-	1,5		1,5
II день							
	IV	Презентаційний	Узагальнення знань, формування комунікативних здібностей: газета, Web-сайт	-	1,5	вівторок	1,5
	V	Дискусійний	Узагальнення знань, аргументація власної точки зору. Формування вмінь проведення дискусії. Форма: дебати, критерійний покер	-	0,5		1
	VI	Ігровий	Прогнозування	-	-		1,5

³ План є універсальним і дає можливість проводити тренінги будь-якої тематики

			результатів. Розвиток творчих здібностей учасників проекту. Форма - гра «7 способів мислення»				
III день							
VI I	Метод проектів	Ознайомлення з методом проектів	лекція	1,5	-	серед а	1,5
VI II	Розробка власних проектів	Групова (самостійна індивідуальна) робота	Робота в групах	-	1,5		1,5
IV день							
IX	Презентац ія розроблен их проектів		Захист	-	1,5	четве р	1,5
X	Заключни й	Рефлексія, евалюація	Анкетування, заповнення оціночних форм	0,5	1		1,5
Всього				2,5	17, 5		20 годин

Оцінювання інформаційного бюлетеня
Група _____

Критерії оцінювання		Самооцінка групи № _____	Оцінка групи № _____	Оцінка групи № _____	Оцінка групи № _____	Оцінка групи № _____	Всього
Володіння матеріалом або розуміння змісту (1-46x 10)	- робота виконана самостійно, послідовно, логічно викладено текст; - повно розкрито тему та головну думку, враховуючи комунікативні завдання; - подано глибоке розуміння всіх концепцій або процесів; - запропоновано цікаву інтерпретацію чи пояснення (узагальнення, застосування теорії, аналогії) супроводжуючи цікавими фактами, аргументами на користь тієї чи іншої позиції.						
Оформлення роботи (1-46)	- естетичне та зрозуміле - зміст доповнено елементами дизайну; - дібрано відповідний фон, тип і розмір шрифту.						
Зображення/ Графіка (1-46)	- дібрано вдало, сприяючи кращому розумінню тексту; - впливає на загальне враження від роботи.						
Мовне оформлення (1-46x 10)	- відсутність орфографічних і пунктуаційних помилок; - зміст відзначається багатством словника, добром лексичних засобів; - граматичною правильністю, додержанням стильової єдності, виразності						
Всього балів							

Опис вправи „Ажурна пилка”

Метод „ажурна пилка” сприяє формуванню навичок читання із розумінням, аналізом отриманої інформації і пошуком головної думки в тексті, а також вчить співпраці і відповідальності за працю в групі. Використовуючи цей метод, ми даємо можливість нашим учням вдосконалювати вміння спілкування і презентації. Даний метод дозволяє залучити до роботи слабших учнів та учнів, які мають проблеми з взаємовідносинами в групі. Активізує всіх учнів.

Метод можна використовувати замість традиційного викладу матеріалу на уроках, коли учням необхідно засвоїти велику кількість інформації.

Хід роботи:

1. Вчитель об'єднує учнів у групи. Груп повинно бути стільки, на скільки частин можливо поділити навчальний матеріал, який повинні засвоїти учні. Було б добре, якщо б у групі було стільки учнів, скільки утворилося груп. Кожен учень у групі отримує свій номер. Цей номер вкаже йому на номер групи, у якій він буде працювати на наступному етапі.
2. Вчитель роздає всім учням текст, який розділено на частини. Група I отримує першу частину, група II отримує другу частину і т.д.
3. Кожен учень ознайомлюється з текстом спочатку самостійно, підкреслює в ньому те, що вважає найсуттєвішим. Після цього група спільно розмовляє про прочитаний текст, погоджується щодо головного змісту. Учні можуть робити нотатки, записуючи головний зміст.
4. Тепер створюємо нові групи, до складу кожної з яких входить представник з попередньої групи. Кожен учень у новоствореній групі є експертом з питань, що були викладені в одній з частин навчального матеріалу. Експерти розповідають те, чому навчилися у попередніх групах. Якщо буде час можна дати учням завдання створити плакат або ментальну карту повного обсягу матеріалу.
5. На завершення, щоб перевірити як учні засвоїли навчальний матеріал, можна роздати їм короткий тест або провести фронтальне опитування. Також для підсумку та кращого засвоєння можна коротко викласти головний зміст з використанням аудіовізуального обладнання.

**Допоміжний матеріал
Опис вправи „АКВАРІУМ”**

Тренер розподіляє слухачів на групи і пропонує їм прочитати текст протягом 3 – 5 хв. Він пояснює, що ці норми будуть потрібні при виконанні наступного завдання.

Потім одна з груп сідає в центр кімнати. Це необхідно, щоб відокремити діючу групу від слухачів певною відстанню. Ця група отримує лист із ситуацією яку треба обговорювати і таке завдання:

- прочитайте вголос ситуацію;
- обговоріть її в групі, використовуючи метод дискусії;
- дійдіть до спільного рішення за 3 – 4 хв.

Поки група займає місце, тренер ознайомлює слухачів із цим завданням і нагадує правила дискусії в малих групах. Групі пропонується вголос прочитати ситуацію та обговорити її розв'язання. Всі інші учасники мають тільки слухати, не втручаючись у хід обговорення. На цю роботу групі дається 3 – 5 хв. Після закінчення 3 – 5 хвилин група займає свої місця, а тренер ставить до групи питання:

- ✎ чи погоджуєтесь ви з думкою групи?
- ✎ чи була ця думка достатньо аргументована, доведена?
- ✎ який з аргументів ви вважаєте найбільш переконливим?

На таку бесіду відводиться до 2 – 3 хв. Після цього місце в „Акваріумі” займає інша група і обговорює наступну ситуацію.

Всі групи по черзі мають побувати в „Акваріумі”, і діяльність кожної з них слід обговорити на загальному обговоренні.

Додаток 5

Р. Дзюбак

Н. Степанова

Допоміжний матеріал Опис справи „Мозковий штурм”.

Мета: мозковий штурм – це ефективний та добре відомий інтерактивний метод колективного обговорення, що широко використовується. Він спонукає учасників проявляти власну уяву та творчість, що досягається шляхом вираження думок усіх учасників і допомагає знаходити кілька рішень з конкретної проблеми.

Порядок проведення:

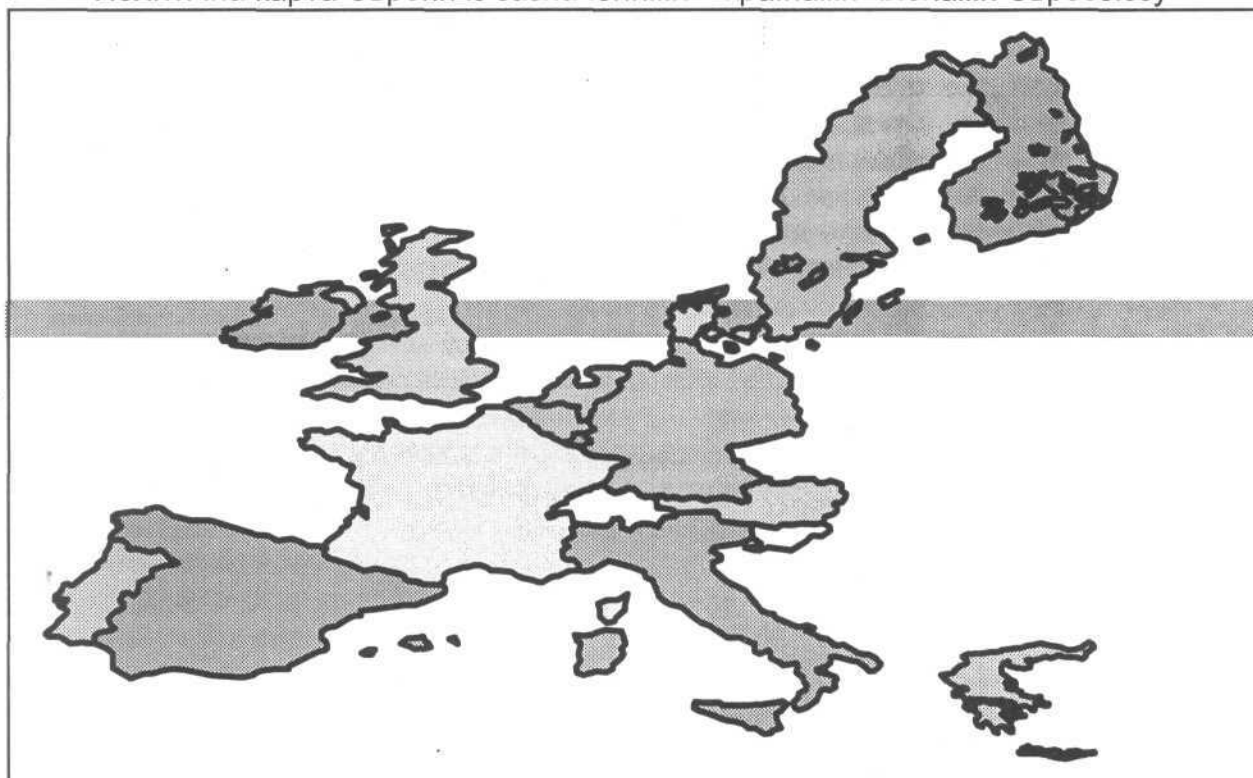
1. Запропонуйте учасникам сісти так, щоб вони почували себе зручно та не вимушено.
2. Визначте основні правила обговорення.
3. Сформулюйте проблему, яку слід вирішити.
4. Запропонуйте учасникам висловити свої ідеї.
5. Записуйте їх по мірі надходження. Не вносьте в ідеї жодних коректив.
6. Спонукайте учасників до висунування нових ідей, додаючи при цьому свої власні.
7. Намагайтеся попередити глузування, коментарі або висміювання будь-яких ідей.
8. Продовжуйте доти, поки надходитимуть нові ідеї.
9. На закінчення обговоріть й оцініть запропоновані ідеї.

Додаток 6

А. Данильєв

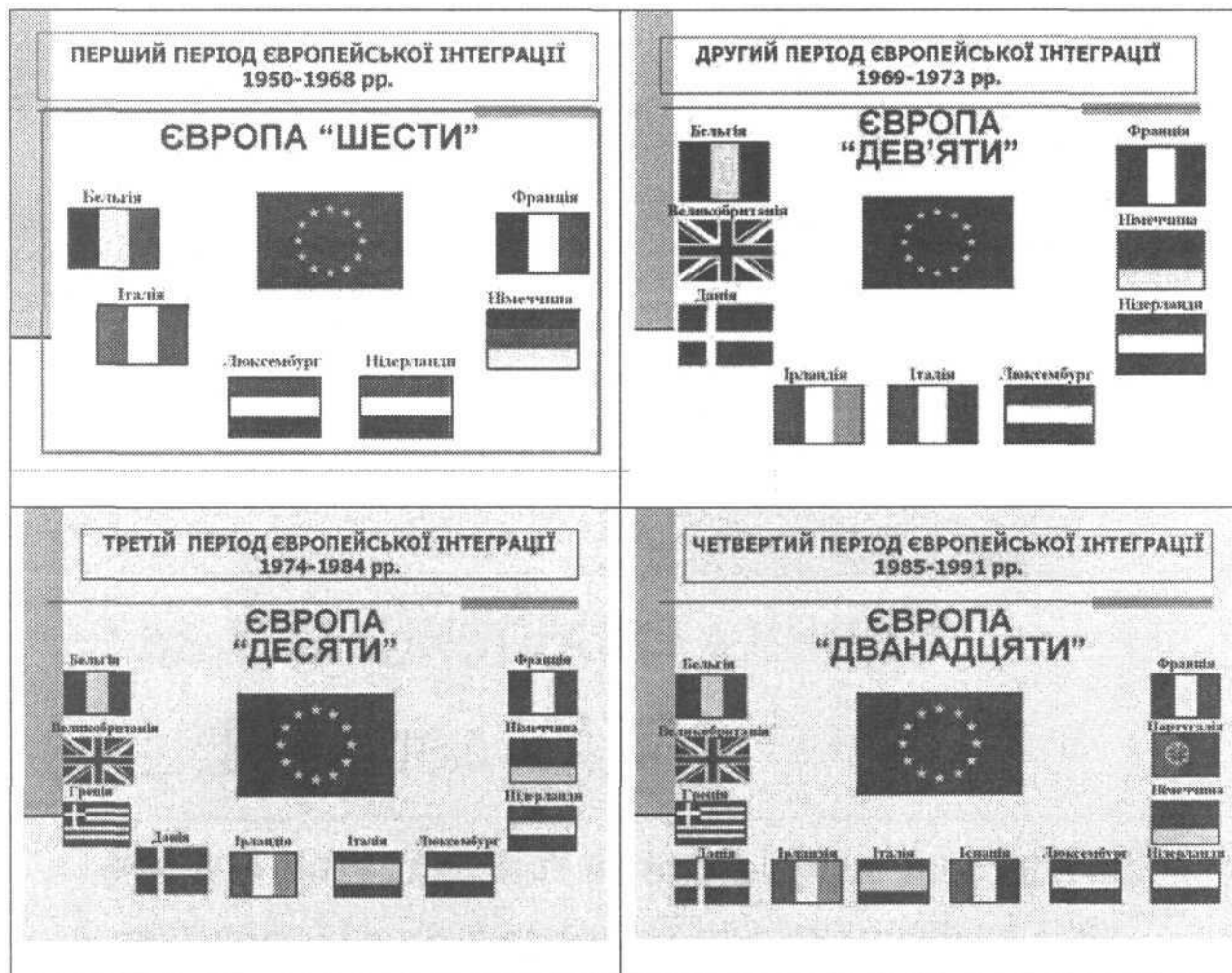
Допоміжний матеріал №1

Політична карта Європи із зазначеними країнами-членами Євросоюзу

Допоміжний матеріал №2

Таблиці «Європа шести», «Європа дев'яти», «Європа десяти», «Європа дванадцяти»

Допоміжний матеріал №3

Електронна презентація «Розширення Європейського Союзу»

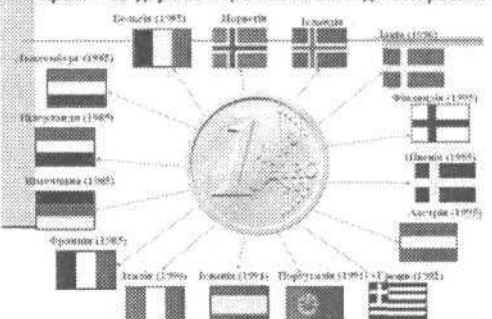
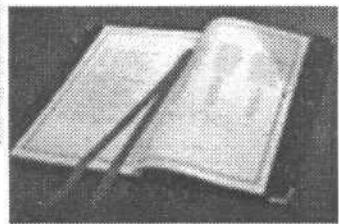
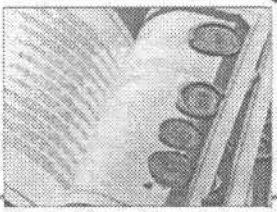

Єдиний європейський акт (ЄЄА) (лютий 1986 р.)

Вперше вніс значні зміни до Римських угод, відкрив шлях до формування єдиного ринку. Запровадження в ЄЄА процедури голосування кваліфікованою більшістю дозволило ухвалити близько 300 законів, спрямованих на створення єдиного ринку.

Допоміжний матеріал №4

Електронна презентація «Розширення Європейського Союзу»

ЗАМІСТЬ ВИСНОВКУ: Єдиний європейський акт зробив можливим: □ створення "великого" внутрішнього ринку; □ проведення низки інституційних реформ; □ закріплення повноважень Співтовариства у сферах наукових досліджень, технологій, довкілля, регіональної та соціальної політики; □ інституційне оформлення європейського політичного співробітництва.	СТВОРЕННЯ ШЕНГЕНСЬКОЇ ЗОНИ ШЕНГЕНСЬКА УГОДА (підписана 14 червня 1985 р. у місті Шенген (Люксембург) представниками п'яти країн ЄЕС – Бельгії, Люксембургу, Нідерландів, Німеччини, Франції) <i>Мета – скасування контролю на спільних кордонах і запровадження свободи пересування для всіх громадян країн ЄС, які підписали цю угоду, інших держав-членів та громадян третіх країн.</i> У Шенгенській конвенції (19 червня 1990 р.), доповненій відповідними внутрішніми законами і підписаною ратифікації в національних парламентах, відстої до числа країн, що підписали Конвенцію, приєднались Італія (1990), Іспанія та Португалія (1991), Греція (1992), Австрія (1995), Швеція, Фінляндія і Данія (1996). Конвенцію підписали також Ісландія та Норвегія. З 1 січня 2003 р. до Шенгенської угоди приєднались Польща.
До Шенгенської зони ("Шенгена") входять 15 країн – 13 держав ЄС, а також Ісландія і Норвегія. 	МААСТРИХТСЬКИЙ ДОГОВІР 7 лютого 1992 р.
МААСТРИХТСЬКИЙ ДОГОВІР набрав чинності 1 листопада 1993 р. Об'єднав три складові: □ Європейський співтовариства (ЄОВС, ЄЕС, Євратом); □ зовнішню політику та політику безпеки (СЗПБ); □ співробітництво в галузі правосуддя й внутрішніх справ (ПВС).	МААСТРИХТСЬКИЙ ДОГОВІР наголосив п'ять загальних цілей ЄС: □ сприяти соціально-економічному прогресу шляхом посилення економічної й соціальної згуртованості, заснування економічного та валютного союзу; □ утверджувати свою ідентичність на міжнародній арені через здійснення СЗПБ і в перспективі спільної оборонної політики; □ посилити захист прав та інтересів громадян держав-членів за рахунок впровадження громадянства ЄС; □ розвивати тісне співробітництво в галузі ПВС; □ забезпечувати повною мірою дотримання "acquis communautaire".
АМСТЕРДАМСЬКИЙ ДОГОВІР 2 жовтня 1997 р. 	АМСТЕРДАМСЬКИЙ ДОГОВІР набула чинності 1 травня 1999 р. - внесла поправки у положення Договору про ЄС; - розширювала складові СЗПБ (введення в обіг євро, зміцнення стосунка із ЗС) та ПВС (створення "простору свободи, безпеки й справедливості" в межах Європейського співтовариства); - посилювала законодавчі повноваження Європейського Парламенту та в цілому демократичних і соціальних амбіцій ЄС; - розширювала складові СЗПБ (введення в обіг євро, зміцнення стосунка із ЗС) та ПВС (створення "простору свободи, безпеки й справедливості" в межах Європейського співтовариства).

СТВОРЕННЯ ВАЛЮТНОГО СОЮЗУ

Три етапи переходу до єдиної євровалюти:

- посилення координації монетарної та економічної політики країн-членів за умов повної лібералізації руху капіталів (1990-1993);
- проміжний період підготовки до завершальної стадії, що передбачав утворення Європейського валютного інституту та забезпечення незалежності національних центральних банків (1994-1998);
- встановлення остаточних паритетів європейських валют і їх подальша заміна спільною грошовою одиницею (євро) в рамках утвореної Європейської системи центральних банків на чолі з Європейським центральним банком (1999-2002).

ЗОНА ЄВРО

НІЩЬКА УГОДА

26 лютого
2001 р.

набула чинності з
1 лютого 2003 р.

НІЩЬКА УГОДА

- визначила нову систему розподілу голосів при голосуванні кваліфікованою більшістю (з одночасним розширенням сфери його застосування) в Раді міністрів з 2005 р.;
- погодилась з формуванням складу Єврокомісії до 27 членів;
- було досягнуто нового поступу в соціальній галузі, захисті прав споживача, становленні спільної оборонної політики та європейського судового простору;
- ухвалена Харта основних прав: ЄС закріпила всю сукупність громадянських, політичних, економічних, соціальних прав людини як спільні європейські цінності.

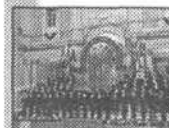
ЄВРОПЕЙСЬКА КОНСТИТУЦІЯ

Головні нововведення Конституції

- юридичний статус ЄС
- запровадження посади президента Європейської Ради та міністра закордонних справ ЄС
- виключення до свого договору Харти основних прав, яка стала обов'язковою до виконання
- вдосконалення інституційної структури;
- подальше обмеження застосування права вето за ухвалення рішень;
- залучення до ухвалення рішень в ЄС національних парламентів тощо

ЄВРОПЕЙСЬКА КОНСТИТУЦІЯ

Конституційну угоду ратифікували (2005 р.): Австрія, Греція, Іспанія, Італія, Кіпр, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Німеччина, Словаччина, Словенія, Угорщина.

Референдуми про ратифікацію принесли негативний результат у Франції (травень, 2005) і Нідерландах (червень 2005). Внаслідок цього доля Конституційної угоди лишається невизначеною.

АРХІТЕКТУРА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Матеріал для закріплення
НАТО - повноваження органів

Органи	Повноваження
Північно атлантична рада	Орган Альянсу, повноваження якого визначено безпосередньо в Північноатлантичному договорі.
	Проводить засідання на рівні глав держав та урядів, які називаються „самміти”.
	На засіданнях головує Генеральний Секретар НАТО.
Комітет оборонного планування	Рішення цього органу мають нормативний характер.
	Проводить один раз на тиждень засідання постійних представників у ранзі посла.
	Рішення приймаються за спільною згодою.
Група ядерного планування	Займається більшою частиною справ, пов'язаних з обороною та спільним оборонним плануванням.
	У цьому органі представлені всі держави - члени Альянсу за винятком Франції.
	Дає настанови військовим членам НАТО. Ісландія бере участь у якості спостерігача.
Генеральний секретар	Головний консультативний орган стосовно питань ядерної зброї в політиці оборони та безпеки НАТО.
	Обирається терміном на чотири роки. Це головний чиновник Альянсу.
	Головує на засіданнях Північноатлантичної Ради, Комітету оборонного планування, Групи ядерного планування та інших комітетів.
Військовий комітет	Це головний представник Альянсу у його зовнішніх відносинах і контактах з засобами масової інформації.
	Вони допомагають роботі головних органів.
	Безпосередньо підпорядковуються Північноатлантичній Раді.
Парламентська асамблея НАТО	Ухвалюють рішення або формулюють рекомендації вищим органам в межах своїх повноважень.
	Відповідають за підготовку дискусії, робочих документів для Ради, а пізніше - за введення в дію прийнятих Радою рішень.
	Складається з вищих офіцерів, постійних представників глав оборонних відомств країн.
Комітети	Розробляє рекомендації політичному керівництву НАТО щодо тих заходів, які є необхідними для забезпечення спільної оборони території держав Альянсу.
Асоціація Атлантичного договору	Здійснює загальне управління військовими справами Альянсу.
	Міжнародний військовий штаб забезпечує його діяльність.
Міжсоюзницька конфедерація офіцерів запасу	Це міжпарламентський форум держав-членів НАТО.
	Об'єднує європейські та північноамериканські парламентарії.
	Об'єднує добровільні та неурядові організації, що сприяють діяльності НАТО.
	Ця організація існує для розвитку співпраці між національними об'єднаннями офіцерів запасу країн НАТО.

Матеріал для закріплення

Картка I

НАТО - повноваження органів

Органи	Повноваження
Північно атлантична рада	Орган Альянсу, повноваження якого визначено безпосередньо в Північноатлантичному договорі.
	Проводить засідання на рівні глав держав та урядів, які називаються „самміти“.
	На засіданнях головує Генеральний Секретар НАТО.
Комітет оборонного планування	Рішення цього органу мають нормативний характер.
	Проводить один раз на тиждень засідання постійних представників у ранзі посла.
	Рішення приймаються за спільною згодою.
Група ядерного планування	Займається більшою частиною справ, пов'язаних з обороною та спільним оборонним плануванням.
	У цьому органі представлені всі держави - члени Альянсу за винятком Франції.
	Дає настанови військовим членам НАТО. Ісландія бере участь у якості спостерігача.
Генеральний секретар	Головний консультативний орган стосовно питань ядерної зброї в політиці оборони та безпеки НАТО.
	Обирається терміном на чотири роки. Це головний чиновник Альянсу.
	Головує на засіданнях Північноатлантичної Ради, Комітету оборонного планування, Групи ядерного планування та інших комітетів.
Військовий комітет	Це головний представник Альянсу у його зовнішніх відносинах і контактах з засобами масової інформації.
	Вони допомагають роботі головних органів.
	Безпосередньо підпорядковуються Північноатлантичній Раді.
Парламентська асамблея НАТО	Ухвалюють рішення або формулюють рекомендації вищим органам в межах своїх повноважень.
	Відповідають за підготовку дискусії, робочих документів для Ради, а пізніше - за введення в дію прийнятих Радою рішень.
	Складається з вищих офіцерів, постійних представників глав оборонних відомств країн.
Комітети	Розробляє рекомендації політичному керівництву НАТО щодо тих заходів, які є необхідними для забезпечення спільної оборони території держав Альянсу.
	Здійснює загальне управління військовими справами Альянсу.
Асоціація Атлантичного договору	Міжнародний військовий штаб забезпечує його діяльність.
	Це міжпарламентський форум держав-членів НАТО.
Міжсоюзницька конфедерація офіцерів запасу	Об'єднує європейські та північноамериканські парламентарії.
	Об'єднує добровільні та неурядові організації, що сприяють діяльності НАТО.
	Ця організація існує для розвитку співпраці між національними об'єднаннями офіцерів запасу країн НАТО.

Картка II**ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОГРАМИ „БЕЗПЕКА ЧЕРЕЗ НАУКУ”**

Не менш важливим елементом цивільної діяльності НАТО є її наукова програма “Безпека через науку”. Україна бере активну участь у програмі НАТО “Безпека через науку”, яка у 2004 році замінила собою Наукову програму НАТО. Це не є програма у галузі військової науки. Також не можна сказати, що ця програма фінансує проведення наукових досліджень. Її метою є сприяння співпраці науковців з різних країн.

Зважаючи на нову роль НАТО у світі, а саме з огляду на участь НАТО у боротьбі з тероризмом, змінилась і науково-технічна співпраця в рамках Наукової програми, а потім – програми “Безпека через науку”. Якщо спочатку цілями програми були підготовка молодих науковців, то потім – співробітництво та сприяння розвитку. Міжнародна наукова громада робить свій внесок у запобігання війнам та терористичним актам, надаючи світові практичний приклад співробітництва, яке не можуть стримати національні, мовні та культурні бар’єри. Науковці застосовують свої знання у напрямку захисту від тероризму та дослідженні шляхів протистояння іншим загрозам у галузі безпеки.

Для України НАТО в 2004 році виділила більше 1,5 млн. євро на проведення та реалізацію 46 наукових заходів і проектів. У 2005 році було започатковано 36 нових дослідницьких проектів у сфері науки та захисту довкілля між українськими науковцями та відповідними структурами НАТО. У 2006 році на розвиток науки в Україні НАТО виділило майже 2 млн. євро, з яких 0,5 млн. євро було використано для інформатизації українських університетів.

У цьому зв’язку необхідно згадати проект науково-освітньої мережі УРАН (Ukrainian Research and Academic Network), який було започатковано Міністерством освіти України завдяки грантам НАТО. Через підключення до УРАН українські вищі навчальні заклади та дослідницькі інститути отримують високошвидкісний доступ до мережі Інтернет. У червні 2006 року Національний технічний університет України “Київський політехнічний інститут” отримав 200 тис. євро для закупівлі додаткового обладнання для розвитку цієї мережі.

Загалом, станом на середину 2005 року, Україна отримала від НАТО кошти на 20 проектів з прикладних наукових досліджень.

Один з останніх наукових проектів НАТО, в якому беруть участь українські науковці разом з колегами з Чехії, Словаччини та Росії, спрямований на створення легкого та прозорого особового захисного обладнання, що має прийти на заміну існуючим громіздким та важким бронежилетам. Таке обладнання планується розробити на основі монокристального сапфіру, який виготовлятиме Інститут монокристалів НАН України (м. Харків).

Картка III**ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОГРАМИ „ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА”**

Науково-технічне співробітництво України з НАТО здійснюється з урахуванням регіональності за наступними напрямками, які є пріоритетами в багатьох країнах світу: біотехнології, нові комп'ютерні технології, нові речовини та матеріали, нові технології в енергетиці та промисловості, дослідження зі збереження навколишнього середовища.

Науковці з України та Норвегії в рамках наукової програми НАТО проводять екологічні дослідження у Чорному морі, листопад 1998 року.

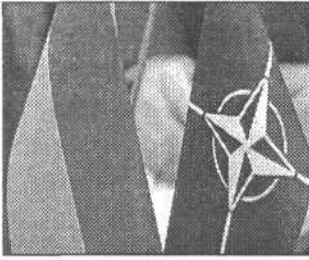
З метою координації науково-технічного співробітництва Україна-НАТО в рамках Наукової програми НАТО та Програми з викликів сучасного суспільства з 2000 року діє Спільна робоча група Україна-НАТО зі співробітництва з питань науки та довкілля. Україна першою серед країн-партнерів надала державну підтримку українським науковцям, які одержали гранти НАТО.

В рамках Ініціативи з навколишнього середовища та безпеки (спільної програми НАТО, ОБСЄ, програми навколишнього середовища ООН і програми розвитку ООН) Україна є учасником проекту з моніторингу в режимі реального часу стану річок Прут та Дністер. Крім України, в проєкті задіяні Молдова і Румунія. На даний момент, завдяки фінансуванню НАТО, вже встановлено 4 автоматичних станції моніторингу стану якості та кількості води в згаданих річках.

Україна також бере участь у спільному з НАТО та ОБСЄ проєкті щодо створення мобільного заводу для утилізації та переробки високотоксичного окислювача рідкого ракетного палива типу „меланж”, якого в Україні зберігається більше 16 тис. тонн. Подібний проєкт вже реалізується на практиці в Азербайджані, де 4 липня 2006 року було офіційно відкрито підприємство з утилізації згаданого окислювача, яке здатне переробляти у безпечні добрива понад 5 тонн „меланжу” на добу. В 2007 році Україна має отримати від НАТО два мобільні мінізаводи для утилізації „меланжу”.

Однією з найбільш відомих ініціатив у сфері наукового співробітництва між Україною та НАТО є спільний проєкт Міністерства освіти та науки України і наукової програми НАТО з розробки та створення унікального генератора рентгенівського випромінювання на основі зворотного комптонівського розсіювання в Національному науковому центрі “Харківський фізико-технічний інститут” НАН України. Цей унікальний прилад планується використовувати спільно з вченими різних країн світу у дослідженнях у сфері медицини, судової експертизи, виявлення вибухівки, екологічної безпеки.

У порівнянні з існуючими світовими аналогами, зазначений генератор буде набагато меншим (його периметр становить лише 15 метрів у порівнянні з периметрами від 776 до 1436 метрів вже існуючих джерел синхротронного випромінювання США та Японії), дешевшим у виготовленні (близько 1 млн. євро) та простішим в експлуатації. Очікується, що цей генератор буде готовим до використання до кінця 2008 року.

Картка IV**ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОДІЖНИХ ПРОГРАМ**

Проект "Аліанте" – це щорічний міжнародний учнівський конкурс, який започатковано в 2000 році чеською асоціацією "Ягелло 2000" для визначення знань про міжнародну безпеку та НАТО серед школярів. За шість років свого існування конкурс набув широкої популярності та міжнародного визнання. З кожним роком постійно зростає кількість учасників конкурсу, а також країн-учасниць. На сьогодні в "Аліанте" задіяно команди з десяти країн, а саме: Чехії, Польщі, Словаччини, Румунії, Литви, Латвії, Естонії, Угорщини, Нідерландів та України.

Спеціальною версією цього конкурсу є проект "Аліанте – Україна", який, на сьогодні, є одним з найактуальніших заходів серед молоді, що визначається із своїми планами на майбутнє та прагне всебічних знань, оскільки тематика міжнародної безпеки є дуже популярною та актуальною в світі. Цільова аудиторія – це учні загальноосвітніх шкіл, коледжів, гімназій, училищ та студенти вищих навчальних закладів I-II рівня акредитації віком від 14 до 19 років. Це діти нового покоління, яке не зазнало наслідків Холодної війни, та має свою власну думку щодо майбутнього нашої держави та її стосунків з міжнародними структурами співробітництва та безпеки.

Проект „Аліанте – Україна” є дуже актуальним саме сьогодні, в період зародження демократії в Україні. Оскільки конкурс є всеукраїнським, об'єднуючи дітей з різних регіонів України у спільному творчому пошуку, він відіграє значну роль у подоланні „уявної” стіни між заходом і сходом України, що є дуже важливо для створення демократичного суспільства.

В Україні конкурс розпочався за ініціативи Молодіжного центру Атлантичної Ради України (МЦ АРУ), громадської організації, яку створено в рамках молодіжної програми Атлантичної Ради України для поширення інформації та пропаганди ідей інтеграції України до європейських та євроатлантичних структур співробітництва та безпеки серед української молоді. У підготовці та проведенні конкурсу активну участь беруть як громадські та міжнародні організації, так і міністерства та інші держструктури, а також посольства. В Україні конкурс "Аліанте" МЦ АРУ проводить спільно з Громадською Лігою Україна-НАТО за сприяння та підтримки: Центру інформації та документації НАТО, Міністерства оборони України, Держкомтелерадіо України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства закордонних справ України, Посольства Чеської Республіки, Посольства Республіки Польщі, Посольства Сполучених Штатів Америки, Міністерства внутрішніх справ України, Національного центру з питань євроатлантичної інтеграції, ТВ програми "Територія безпеки", ЗАТ "Оболонь" та інших зацікавлених організацій.

Метою конкурсу є встановлення факту наскільки учні середніх шкіл обізнані з тематикою міжнародної безпеки та діяльності НАТО, а також стимулювання молоді до пошуку нових знань, до перших наукових та творчих спроб, до діалогу зі своїми однодумцями, до роботи в команді та всебічного фізичного розвитку.

Конкурс включено до Державної програми інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2004-2007 роки. Проведення цього конкурсу в Україні зумовлено загальною метою: сприяти поширенню інформації і розумінню процесів інтеграції України до євроатлантичних структур співробітництва та безпеки.

Нагорода 15-ти командам-переможцям конкурсу – десятиденна поїздка до декількох країн-членів НАТО.

Картка I**ПИТАННЯ: Які перспективи національного ОПК у разі вступу України до НАТО?**

Існує поширений міф про те, що вступ України до НАТО спричинить згортання оборонно-промислового комплексу України через введення нових військових стандартів НАТО, вимог переозброюватися для нашої армії, обов'язково призведе до розриву існуючого військово-технічного співробітництва з Росією. Про необґрунтованість таких поглядів свідчать такі факти.

По-перше, НАТО не вимагає ні скорочення, ні переозброєння наших Збройних Сил, ні обов'язкового введення нових військових стандартів для зброї, ні відмови від військово-технічного співробітництва з Росією. Необхідною умовою є оперативна сумісність із збройними силами країн-членів НАТО, тобто здатність діяти спільно під час проведення операцій, а не вимога мати на озброєнні гармати такого самого калібру, як і в інших країнах. Прикладом цього можуть бути країни колишнього союзу, які зараз є членами НАТО. У них досі на озброєнні перебуває техніка та зброя радянського зразка. Загалом до 40% арсеналів нових членів НАТО з Центральної та Східної Європи складаються з озброєння і виробів радянського та російського виробництва.

По-друге, насправді, певні стандарти НАТО для окремих видів озброєнь існують. Проте вони, як правило, набагато більш прогресивні, ніж ті, які застосовуються у нас ще з радянських часів. Водночас інтеграція до НАТО – це вихід на нові ринки збуту озброєнь країн-членів НАТО та ЄС, доступ до новітніх технологій при спільному виробництві, додаткові можливості модернізувати власні озброєння та диверсифікувати свій військовий арсенал тощо.

По-третє, навіть певна переорієнтація виробництва нашим ОПК зброї за стандартами НАТО абсолютно не означає необхідності розривати спільне виробництво вже існуючих або нових зразків зброї з Росією. Разом з тим фактом є те, що спільна робота українського ОПК з російським триває переважно по старих, ще радянських, зразках озброєнь. Крім того, Росія вже сама переходить на стандарти НАТО. У 2003 р. було підписано відповідну Угоду про приєднання РФ до системи кодифікації НАТО.

Незалежно від членства України в НАТО, український ОПК має розвиватися, шукати нові ринки збуту, створювати нові сучасні види озброєнь як на продаж, так і для Збройних Сил України. І вступ до НАТО лише сприятиме цій роботі. Безперечно, це потребуватиме додаткових інвестицій у вітчизняний ОПК, обсяги яких на нинішньому етапі однозначно визначити практично неможливо. Однак це ті капіталовкладення, які можуть принести значні дивіденди. Адже перехід на стандарти НАТО у сфері озброєнь має суттєво розширити можливості і ринки збуту української військової техніки та озброєнь. Показовими у зв'язку з цим є досить успішні приклади співробітництва України з Грецією (судна на повітряній подушці) або Чеською Республікою (артилерійські системи). Вступ до НАТО відкрив для національних ОПК країн останніх хвиль розширення нові можливості щодо залучення закордонних інвестицій та проведення модернізації і диверсифікації виробництва.

Про це свідчать і тенденції в експорті зброї та військової техніки і обладнання Польщі та Чехії, які стали членами НАТО у 1999 р. У 1997 р. Польща продала на світовому ринку озброєнь товарів на суму 20 млн доларів США. У 1999 р. (рік вступу) обсяг такого експорту зріс до 67 млн., у 2001 р. ця цифра становила вже 93 млн., а у 2003 р. було продано польського озброєння на суму близько 96

млн. доларів США. У 2004 р. Польща продала озброєнь на 86 млн доларів США.

Подібна ситуація простежується і з розвитком експорту зброї в Чеській Республіці: 1997 р. – 28 млн. доларів США, 1998 – 23 млн., 1999 – 65 млн., 2000 – 78 млн., 2001 – 89 млн., 2002 – 71 млн., 2003 р. – 85 млн. доларів США. Ці цифри промовисто свідчать про розвиток і зростання обсягів виробництва та торгівлі продукцією військово-оборонного комплексу цих країн. (Дані з щорічників Стокгольмського міжнародного інституту дослідження миру – SIPRI Yearbooks 2000 – 2005.)

Красномовними є також дані щодо експорту військових товарів та послуг ОПК Словаччини, яка стала членом НАТО в 2004 році. У 2002 р. вона експортувала озброєнь на суму в 37 млн., в 2003 – на 46 млн., в 2004 – на 77 млн., а в 2005 р., згідно з попередніми розрахунками, – на 205 млн. доларів США.

Картка II**ПИТАННЯ: ЯКИМ Є ФІНАНСОВИЙ АСПЕКТ ЧЛЕНСТВА УКРАЇНИ В АЛЬЯНСІ? Т**

Членство країни в Організації Північноатлантичного договору передбачає щорічну сплату внесків до цивільного та військового бюджетів Альянсу, а також до бюджету програми інвестицій у безпеку НАТО.

Розміри цих внесків, які сплачуються частинами тричі на рік, залежать від таких факторів, як рівень економічного розвитку країни та участь або неучасть в окремих програмах, які здійснюються в рамках військового бюджету НАТО.

Внески до цивільного бюджету НАТО роблять всі без винятку країни-члени. Натомість внески до військового бюджету, які розподіляються на загальний військовий бюджет та бюджет сил раннього повітряного попередження, роблять лише ті країни-члени, які беруть участь у відповідних військових програмах. Внески до програми інвестицій у безпеку НАТО здійснюють усі країни, за винятком Ісландії.

Внески до трьох вищезазначених бюджетів для кожної держави не перевищують 0,5 – 1% її загальних витрат на оборону. Наприклад, найбільш потужні економіки Європи, з високим ВВП та оборонними витратами, які згідно з рекомендацією НАТО повинні складати близько 2% ВВП, – Велика Британія, Франція та Німеччина – щорічно сплачують до бюджету НАТО в середньому близько 200 млн. дол. США. Водночас сукупний внесок Польщі до бюджетів НАТО у 2001 р. склав орієнтовно 26,1 млн. доларів США, а з 2006 р. Польща платитиме приблизно 29 млн. доларів США. Є підстави вважати, що членські внески України будуть менше цих обсягів.

При цьому слід пам'ятати про ті виплати, які здійснює Альянс для модернізації інфраструктури в країнах-членах. Так, в Польщі з 1999 р. було проведено 59 тендерів НАТО на інфраструктурні проекти, а вартість підписаних контрактів сягає приблизно 375 млн. доларів США. Загалом Альянс вже затвердив плани інвестицій в Польщу на суму приблизно в 720 млн. доларів США. Очевидно, що лише на цих інфраструктурних проектах з розбудови портів, аеродромів, доріг, паливних баз тощо Польща цілком і повністю повернула свої внески до бюджету НАТО.

Показовим є також приклад Чеської Республіки, щорічний внесок якої у бюджети НАТО становить близько 16 млн. доларів США. У військову інфраструктуру цієї країни НАТО вже інвестувало більше 120 млн. доларів США.

Окрім внесків до згаданих бюджетів НАТО, членство країни в Альянсі передбачає витрати на забезпечення диппредставництва у штаб-квартирі та утримання військових представників у міжнародних штабних структурах НАТО. Такі витрати передбачені звичайною дипломатичною практикою забезпечення членства будь-якої країни в міжнародних організаціях, наприклад в ООН, ОБСЄ, ЄС.

Щодо заяв окремих українських політиків, що, мовляв, членство України в НАТО обійдеться нашій державі в 92 млрд. гривень, то слід зазначити таке. В Україні існує Державна програма розвитку Збройних Сил України (ЗСУ) на 2006 – 2011 рр., яка, дійсно, передбачає витрати на рівні згаданої суми протягом зазначеного періоду. Проте майже 60% витрат, передбачених цією програмою, призначені на утримання та підготовку особового складу ЗСУ, в т.ч. соціальну адаптацію військовослужбовців, звільнених у запас, побудову їм житла тощо; 24% – на модернізацію і закупівлю техніки, інвестиції в розвиток озброєння, військової техніки та інфраструктури; 12% – на реформування ЗСУ; решта коштів

призначена на забезпечення участі ЗСУ у міжнародній миротворчій діяльності, виконання міжнародних угод та верифікаційну діяльність. Лише 19% коштів, передбачених зазначеною програмою, можна розглядати як статті витрат, пов'язані з євроатлантичною інтеграцією.

Зазначена програма безпосередньо не зумовлена вступом України до НАТО і спрямована передусім на забезпечення утримання особового складу, реформування та модернізацію українських ЗС, що є об'єктивною необхідністю, незалежно від набуття Україною членства в Альянсі.

Картка III

ПИТАННЯ: Чи має бути РЕФЕРЕНДУМ щодо вступу до НАТО та інформування громадянськості?

Вступ держави до НАТО передбачає дотримання певних обов'язкових процедур, серед яких вимоги щодо проведення загальнонаціонального референдуму в країні-претенденті немає. З усіх 26 країн-членів НАТО питання про приєднання країни до Організації Північноатлантичного договору виносилось на загальнонаціональний референдум лише в трьох країнах: в Словаччині (23 – 24 травня 1997 р.), в Угорщині (16 листопада 1997 р.) та в Словенії (23 березня 2003 р.) При цьому референдум в Словаччині був визнаний таким, що не відбувся, оскільки в ньому взяли участь лише 9,53% виборців. Перед набуттям членства Словаччини в НАТО 29 березня 2004 р. референдум не проводився. Окремим випадком є референдум в Іспанії, який був проведений через чотири роки після приєднання країни до НАТО. На референдумі 12 березня 1986 р. вирішувалося питання подальшого перебування Іспанії в Північноатлантичному альянсі і більшість іспанців висловились за членство країни в НАТО.

Чинне законодавство України не передбачає проведення обов'язкового референдуму щодо вступу до Альянсу. Водночас, згідно з чинною Конституцією та законами України, громадяни України мають невід'ємне право на волевиявлення на всеукраїнському референдумі з народної ініціативи. Виходячи з важливості питання про вступ України до НАТО, при його остаточному вирішенні воля українського народу має бути врахована. Про це неодноразово заявляв Президент України і це зафіксовано в Універсалі національної єдності від 3 серпня 2006 р.

Проте проведення такого референдуму щодо НАТО сьогодні є не на часі, оскільки, з огляду на недостатню поінформованість громадян України про НАТО, його результати віддзеркалять не об'єктивну думку населення з цієї проблематики, а рівень непоінформованості та поширеності упереджених стереотипних уявлень про Альянс в українському суспільстві.

Соціологічне опитування, проведене Центром економічних і політичних досліджень ім. О.Разумкова у вересні 2006 р., зафіксувало, що 51% опитаних, даючи характеристику рівню своєї обізнаності щодо НАТО, визначають його як низький або відповідають, що взагалі нічого не знають про Альянс. Згідно з опитуванням Центру Разумкова, яке було проведено у жовтні 2006 р., лише 3% респондентів визначають рівень власної поінформованості про Альянс як високий, а 49,9% респондентів заявили, що хотіли б отримати про НАТО якомога більше інформації.

Референдум щодо членства України в НАТО доцільно проводити лише після того, як Україну буде офіційно запрошено до Альянсу та прийняття відповідного рішення Верховною Радою щодо установчих документів Альянсу. Проведення референдуму до одержання запрошення означало б просто марнотратство значних державних коштів.

Проведення такого референдуму має здійснюватись у відповідності до законодавства України. Водночас, за оцінкою експертів, чинне законодавство щодо здійснення всеукраїнського референдуму з народної ініціативи має правові колізії та прогалини, які мають бути усунені.

Щодо ініціативи проведення референдуму з питань членства України в НАТО та ЄС, висунутої у 2005 р. під час виборчої кампанії до Верховної Ради України, то є підстави сумніватися у дотриманні законних процедур ініціаторами референдуму в процесі збору підписів на підтримку його проведення. Так, за

повідомленням голови Центральної виборчої комісії Я.Давидовича, станом на кінець жовтня 2006 р. порушено і розслідується 28 кримінальних справ за фактами підроблення підписів громадян та внесення неправдивих відомостей у підписні листи.

За інформацією заступника голови Центральної виборчої комісії М. Мельника, системні грубі порушення при зборі підписів мали місце у Вінницькій, Київській, Херсонській, Чернігівській областях, місті Києві. Наприклад, виявилось, що у багатьох випадках органи місцевого самоврядування не знали, що в регіоні проводилося збирання підписів, і це попри те, що голови місцевих рад мали перевіряти дотримання ініціативними групами законності під час збирання підписів. Збирання підписів проводилося поза строками, встановленими законом. Часто воно здійснювалося членами ініціативних груп не тільки до одержання відповідного свідоцтва про реєстрацію групи, але і задовго до дня реєстрації групи. Достовірність внесених до підписних листів відомостей також перевірялась шляхом вибіркового опитування вказаних у них громадян, але жоден з опитаних не підтвердив того, що він ставив свій підпис.

Група I (матеріал) ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНА РАДА

Північноатлантична Рада (НАК) – це головний орган, наділений реальною політичною владою та повноваженнями приймати рішення. Рада – це єдиний орган Альянсу, повноваження якого визначено безпосередньо в Північноатлантичному договорі (правовій та практичній основі НАТО).

Рада, згідно з Договором, має повноваження створювати підпорядковані їй органи. Таким чином було створено багато комітетів і груп на підтримку роботи Ради.

Усі країни – члени Альянсу мають однакове право висловлювати свої погляди за столом засідань Ради. Рішення, які приймаються, без огляду на рівень, на якому проводиться засідання, мають нормативний характер. Вони є вираженням колективної волі урядів держав-членів і приймаються за спільною згодою (одностайністю, консенсусом).

Кожен уряд представлений у Раді постійним представником у ранзі посла. Допомогу постійному представникові у його роботі надає політичний та військовий персонал.

Північноатлантична Рада проводить засідання на рівнях глав держав та урядів, міністрів закордонних справ, міністрів оборони та постійних представників держав-учасниць (послів). Двічі на рік, а іноді й частіше, Рада проводить зустрічі на рівні міністрів, коли кожна держава представлена своїм міністром закордонних справ. Засідання Ради також відбуваються на рівні міністрів оборони. Самміти, в роботі яких беруть участь глави держав та урядів, відбуваються тоді, коли необхідно розглянути особливо важливі питання або ключові моменти розвитку політики Альянсу в галузі безпеки (останнім часом раз в 2 – 3 роки).

Коли Рада проводить засідання на рівні постійних представників, її часто називають „Постійною Радою”. Вона, як правило, проводить засідання один раз на тиждень. Головує на засіданнях Ради Генеральний Секретар НАТО. Питання, які обговорюються, і рішення, які приймаються на засіданнях Ради, стосуються всіх аспектів діяльності організації і часто ґрунтуються на звітах та рекомендаціях, підготовлених підпорядкованими комітетами на запит Ради. Також будь-який національний представник або Генеральний секретар може запропонувати тему для обговорення. Постійні представники діють згідно з інструкціями зі своїх столиць, повідомляючи та пояснюючи погляди і політичні рішення своїх урядів колегам за столом переговорів. І навпаки, вони доповідають своїм урядам про погляди й позиції інших урядів, про нові події, надають їм інформацію щодо пошуку консенсусу з важливих питань, а також щодо відмінностей між національними позиціями в тих чи інших сферах. Коли необхідно приймати рішення, дії узгоджуються на основі одностайності та спільної згоди. Кожна держава, представлена в Раді або в будь-якому з підпорядкованих їй комітетів, зберігає абсолютний суверенітет і відповідальність за свої рішення.

КОМІТЕТ ОБОРОННОГО ПЛАНУВАННЯ

Комітет оборонного планування (КОП) – складається з постійних представників у ранзі посла, але мінімум двічі на рік збирається на рівні міністрів оборони. За винятком Франції, яка не належить до військових структур НАТО, у цьому органі представлені всі держави – члени Альянсу. Комітет оборонного планування займається більшою частиною справ, пов'язаних з обороною та спільним оборонним плануванням. Дає настанови військовому керівництву НАТО і в межах своїх повноважень має такі ж самі функції та владу як і

Північноатлантична Рада. Діяльність Комітету оборонного планування

забезпечує ряд підпорядкованих комітетів, які мають конкретні галузі відповідальності. Відповідають за підготовку робочих документів, а пізніше за розповсюдження та введення в дію прийнятих рішень.

ГРУПА ЯДЕРНОГО ПЛАНУВАННЯ

Група ядерного планування (ГЯП) – складається з представників всіх країн-учасниць, за винятком Франції, а Ісландія бере участь як спостерігач. Зустрічі відбуваються двічі на рік на рівні міністрів оборони. Група ядерного планування займається широким спектром питань ядерної політики, зокрема розгортанням, безпекою, захищеністю і життєздатністю ядерної зброї, системою інформації та зв'язку, контролем за ядерними озброєннями, і ширшими питаннями, що хвилюють всіх. Наприклад, непоширенням ядерної зброї. Діяльність Групи ядерного планування забезпечує Штабна група ГЯП, до складу якої входять члени національних делегацій країн, що беруть участь у роботі ГЯП.

КОМІТЕТИ НАТО

Комітети були встановлені Північноатлантичною Радою як органи, що допомагають роботі головних органів. Більшість з них підпорядкована Раді, деякі - Комітету оборонного планування або Групі ядерного планування. Усі комітети НАТО в межах своїх повноважень ухвалюють рішення або формулюють рекомендації вищим органам.

Підпорядковані комітети, які відповідають за визначені політичні галузі, готують звіти та рекомендації на засідання Ради. Найбільш задіяним є Політичний комітет вищого рівня, до складу якого входять постійні представники, роботі яких допомагають національні експерти у відповідній галузі. Цей комітет відповідає за формулювання повідомлень та звернень Ради. Підтримку з інших політичних питань здійснює Політичний комітет, який складається з політичних та інших радників національних делегацій.

Під час засідань на рівні міністрів оборони, коли обговорюються питання стратегії оборони, роботу Північноатлантичної Ради забезпечують також й інші комітети, наприклад, Виконавча робоча група. Якщо порядок денний засідання включає обговорення фінансових питань, за підготовку робочих документів на засідання Ради відповідає Вища рада з питань ресурсів, Цивільний бюджетний комітет або Військовий бюджетний комітет.

Засідання Комітету оборонного планування забезпечує Комітет оборонного аналізу, а роботу Групи ядерного планування підтримує Штабна група.

Вибір комітету залежить від проблеми, яка буде розглядатись. Визначений комітет відповідає за підготовку площини дискусії, належних робочих документів для Ради, а пізніше - за введення в дію прийнятих Радою рішень.

Група II (матеріал) ГЕНЕРАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР НАТО

Генеральний секретар НАТО обирається терміном на чотири роки. За повноваженнями наданими урядами держав – членів НАТО, він є Головою Північноатлантичної Ради, Комітету оборонного планування та Групи ядерного планування, номінальним головою інших вищих комітетів Генеральним секретарем та головною виконавчою особою НАТО. Він може пропонувати питання які потребують обговорення або прийняття рішення, а також надавати свої послуги для врегулювання спорів між державами-членами.

Йому доручено бути головним речником Альянсу як у його зовнішніх відносинах так і в контактах з урядами держав-членів та представниками засобів масової інформації. Генеральний секретар відповідає за керівництво роботою Міжнародного секретаріату і має в своєму розпорядженні Особисту канцелярію та Канцелярію Генерального секретаря. Міжнародний секретаріат формується з громадян держав - членів Альянсу і забезпечує діяльність Ради, комітетів і робочих груп, що їй підпорядковані, а також Ради євроатлантичного партнерства, Постійної спільної ради НАТО - Росія, Комісії НАТО - Україна та Групи середземноморської співпраці. Генеральний Секретар разом з Міжнародним Секретаріатом та Міжнародним Військовим Штабом, діяльність яких координує, утворює адміністративну структуру НАТО. Сьогодні НАТО очолює Яап де Хооп Схеффер.

ВІЙСЬКОВИЙ КОМІТЕТ

Військовий комітет складається з вищих офіцерів, постійних представників глав оборонних відомств країн-учасниць. Ісландія, яка не має своїх збройних сил, представлена в комітеті цивільною особою. Тричі на рік комітет проводить зустрічі на рівні керівників оборонних відомств держав-членів НАТО. У засіданнях, які проводяться кожного тижня, беруть участь їх військові представники.

Військовий комітет відповідає за розробку рекомендацій політичному керівництву НАТО щодо тих заходів, які є необхідними для забезпечення спільної оборони території держав Альянсу. Забезпечує допомогу порадами щодо спрямування військової політики та стратегії. Військовий комітет здійснює загальне управління військовими справами Альянсу і підлягає політичному керівництву Північноатлантичної Ради, Комітету оборонного планування та Групи ядерного планування.

Голова Військового комітету обирається керівниками оборонних відомств терміном на три роки і йому доручено бути речником та представником Комітету, а також представником Альянсу у його зовнішніх контактах у галузі військової проблематики. Впровадження політики і виконання рішень Військового комітету забезпечує підпорядкований йому Міжнародний військовий штаб. Окрім планування, розробки аналізу та рекомендацій військового характеру, також бере активну участь у співпраці з партнерськими країнами.

Група III (матеріал)**ПАРЛАМЕНТСЬКІ ТА НЕУРЯДОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ, ПОВ'ЯЗАНІ З НАТО**

Діяльність НАТО підтримують парламентські та неурядові організації. Це: Парламентська асамблея НАТО, Асоціація Атлантичного договору, Міжсоюзницька конфедерація офіцерів запасу.

Парламентська асамблея НАТО (ПА НАТО) (раніше відома як Північноатлантична асамблея) – міжпарламентська організація, яка з 1955 року являє собою форум, на якому зустрічаються представники держав-членів НАТО. Метою зустрічей європейських та північноамериканських парламентарів є розгляд питань, що становлять їх спільний інтерес або занепокоєння. Асамблея цілком незалежна від НАТО, проте забезпечує зв'язок між парламентами країн та Альянсом, що дає можливість урядам держав брати до уваги інтереси Альянсу при визначенні національного законодавства.

Асоціація Атлантичного договору об'єднує добровільні та неурядові організації усіх 19 країн-членів Альянсу, які сприяють діяльності НАТО та урядів країн-членів і спрямовані на пропаганду цілей Північноатлантичного договору.

Міжсоюзницька конфедерація офіцерів запасу була заснована у 1948 році. До неї належать наявні у країнах НАТО асоціації офіцерів запасу. Це неурядова, аполітична організація, яка існує для розвитку співпраці між національними об'єднаннями офіцерів запасу країн НАТО та підтримки духу солідарності в Альянсі.

Матеріал для закріплення НАТО - повноваження органів

Органи	Повноваження
Північно атлантична рада	Орган Альянсу, повноваження якого визначено безпосередньо в Північноатлантичному договорі.
	Проводить засідання на рівні глав держав та урядів, які називаються „самміти”.
	На засіданнях головує Генеральний Секретар НАТО.
Комітет оборонного планування	Рішення цього органу мають нормативний характер.
	Проводить один раз на тиждень засідання постійних представників у ранзі посла.
	Рішення приймаються за спільною згодою.
Група ядерного планування	Займається більшою частиною справ, пов'язаних з обороною та спільним оборонним плануванням.
	У цьому органі представлені всі держави - члени Альянсу за винятком Франції.
	Дає настанови військовим членам НАТО. Ісландія бере участь у якості спостерігача.
Генеральний секретар	Головний консультативний орган стосовно питань ядерної зброї в політиці оборони та безпеки НАТО.
	Обирається терміном на чотири роки. Це головний чиновник Альянсу.

	Головує на засіданнях Північноатлантичної Ради, Комітету оборонного планування, Групи ядерного планування та інших комітетів.
Військовий комітет	Це головний представник Альянсу у його зовнішніх відносинах і контактах з засобами масової інформації.
	Вони допомагають роботі головних органів.
	Безпосередньо підпорядковуються Північноатлантичній Раді.
Парламентська асамблея НАТО	Ухвалюють рішення або формують рекомендації вищим органам в межах своїх повноважень.
	Відповідають за підготовку дискусії, робочих документів для Ради, а пізніше - за введення в дію прийнятих Радою рішень.
	Складається з вищих офіцерів, постійних представників глав оборонних відомств країн.
Комітети	Розробляє рекомендації політичному керівництву НАТО щодо тих заходів, які є необхідними для забезпечення спільної оборони території держав Альянсу.
Асоціація Атлантичного договору	Здійснює загальне управління військовими справами Альянсу.
	Міжнародний військовий штаб забезпечує його діяльність.
Міжсоюзницька конфедерація офіцерів запасу	Це міжпарламентський форум держав-членів НАТО.
	Об'єднує європейські та північноамериканські парламентарії.
	Об'єднує добровільні та неурядові організації, що сприяють діяльності НАТО.
	Ця організація існує для розвитку співпраці між національними об'єднаннями офіцерів запасу країн НАТО.

ДОПОМІЖНІ МАТЕРІАЛИ

Додаток А

Вступ нових членів до Альянсу відповідає статті 10 Договору про утворення НАТО, в якій проголошується, що кожна європейська держава, котра здатна втілювати у життя принципи цього Договору та сприяти безпеці у Північноатлантичному регіоні, може бути запрошена до приєднання до цього Договору. Після недавнього вступу Польщі, Угорщини та Чеської Республіки керівники Альянсу підкреслили, що двері до НАТО залишатимуться відкритими в майбутньому й для інших країн.

В інших статтях Договору мова йде про те, що кожна з країн-членів зобов'язується всіляко сприяти розвиткові мирних та дружніх міжнародних відносин, зокрема, шляхом зміцнення своїх вільних інституцій та забезпечення умов для стабільності й благополуччя. Договір також передбачає докладання зусиль з врегулювання конфліктних ситуацій, які можуть виникати між країнами-членами в міжнародній економічній політиці, та докладання зусиль щодо сприяння співробітництва між ними.

Вашінгтонський саміт став також тією подією, що закріпила зміни, які відбулися в НАТО в 90-ті роки в рамках процесу адаптації Альянсу до вимог нинішнього світу. Мова йде про процес розширення НАТО та про надання нової форми військовим структурам Альянсу, щоб створити для НАТО можливості виконання нових функцій в плані врегулювання криз, проведення миротворчих операцій та операцій з підтримки миру в євроатлантичному регіоні, а також посилення участі європейських країн у вирішенні питань безпеки.

У контексті цих змін НАТО докладає зусиль щодо налагодження реального партнерства з багатьма країнами, що не є членами НАТО, з метою створення прозорішої Європи, в котрій буде значно менше місця для непорозумінь та недовіри.

Центральне місце в цій ідеї належить програмі "Партнерство заради миру" (ПЗМ), яка сприяє співробітництву між членами НАТО та 26 країнами-партнерами з широкого кола питань, пов'язаних з проблемами безпеки.

Рада євроатлантичного партнерства (РЄАП), до якої залучено 46 країни, зокрема країни — члени НАТО, забезпечує політичну основу для ПЗМ та є форумом для обговорення питань, пов'язаних з проблемами безпеки. Глави держав та урядів 46 країн провели засідання РЄАП на вищому рівні у Вашингтоні по завершенні саміту НАТО.

За останні кілька років Росія та Україна встановили особливі відносини незалежного характеру з країнами - членами Альянсу, в рамках яких вони здійснюють, хоча й по-різному, програми співробітництва з широкого кола практичних питань, пов'язаних з проблемами безпеки, що на користь самим цим країнам та Європі в цілому. Обидві країни є членами Ради євроатлантичного партнерства.

Росія припинила свою участь у багатьох з цих програм після прийняття Альянсом рішення про воєнне втручання з метою припинення конфлікту в Косовому. Однак, незважаючи на різні підходи до питання застосування військової сили, країни — члени НАТО тісно співпрацювали з представниками уряду Російської Федерації в контексті дипломатичних зусиль, щоб покласти край конфліктові в Косовому та досягти далекосяжного політичного розв'язання цієї проблеми. НАТО впевнене, що співробітництво між Росією та НАТО буде поновлено у більш широких масштабах та продовжуватиме розвиватися у

позитивному напрямі. Зусилля в дусі успішного співробітництва, які знайшли свій прояв у Силах імплементації (ІФОР) та у Стабілізаційних силах (СФОР) в Боснії-Герцеговині, а також в багатьох інших сферах, є підставою для сподівань на виправлення становища.

Здійснюється також програма особливого співробітництва в контексті Середземноморського діалогу НАТО, тобто діалогу з сімома середземноморськими країнами, що не є членами НАТО (Єгиптом, Ізраїлем, Йорданією, Мавританією, Марокко та Тунісом). Мета Середземноморського діалогу — поширення безпеки й стабільності на весь Середземноморський регіон. Безпека та стабільність у Середземномор'ї пов'язані з безпекою в Європі.

У складі НАТО є комітети, відповідальні за перспективне планування з таких питань, як політичні консультації, воєнне планування та військові операції, співробітництво в плані озброєнь тощо. Комітети надають рекомендації Північноатлантичній раді, найвищому органу, що приймає рішення, або Комітету воєнного планування НАТО, який займається головним чином питаннями інтегрованої військової структури НАТО.

Також проводяться консультації з економічних питань стосовно оборонного бюджету та конверсії воєнно-промислового комплексу.

НАТО також забезпечує форум для активного співробітництва серед країн-членів та країн-партнерів за такими напрямками, як планування на випадок надзвичайних ситуацій, надання допомоги під час стихійного лиха, наукові програми та програми з охорони навколишнього середовища. І хоча кожна країна несе основну відповідальність за своє власне планування на випадок надзвичайних ситуацій, НАТО працює над тим, щоб гарантувати найефективніше використання цивільних ресурсів Альянсу, коли в цьому виникає необхідність.

У такому випадку роль НАТО зводиться до координації. В листопаді 1998 року Євроатлантичний центр координації реагування на катастрофи (ЄАЦКРК), якого було відкрито у червні 1997 року, здійснював координацію рятувальних операцій у вражених повинню районах Західної України. Слідом за погіршенням ситуації в Косовому та навколо нього ЄАЦКРК також відігравав ключову роль у координації гуманітарної допомоги від НАТО та країн-партнерів для полегшення тяжкого становища, в якому опинилися косівські біженці, та надання допомоги сусіднім країнам.

НАТО також проводить багато програм обмінів з наукових проблем та з тих питань охорони навколишнього середовища, що викликають занепокоєння НАТО та країн-партнерів. Ці програми надають підтримку науковим дослідженням високого ступеня складності, сприяють розвитку національних наукових та інженерно-технічних ресурсів та уможливають економію коштів завдяки міжнародному співробітництву. Велику кількість таких заходів спрямовано на вирішення екологічних проблем, пов'язаних з оборонною діяльністю, яка має шкідливий вплив на сусідні країни, і які можна розв'язати лише шляхом спільних дій.

Що таке НАТО?

Розпад Організації Варшавського Договору та проголошення Україною своєї незалежності поставили важливе завдання - гарантувати національну безпеку нашої держави.

Займаючи важливе місце на Європейському континенті, цілком природно, що ще в Декларації про державний суверенітет 1990 року Україна заявила про наміри взяти участь в європейських структурах у контексті сприяння і зміцнення миру та безпеки.

Незнання проблеми часто породжує хибне уявлення про природу НАТО, створює міфи про цю організацію, які можливо розвіяти лише надавши суспільству об'єктивну інформацію про засади існування та функціонування Організації, про її внесок у зміцнення безпеки на європейському континенті та у світі.

Результати соціологічних досліджень виявили такі характерні для України міфи про НАТО: НАТО – агресивний імперіалістичний блок; НАТО може втягти Україну у військові дії; вступ до НАТО потребуватиме значних додаткових коштів тощо.

Частково це пов'язано з тим, що протягом тривалого періоду під час протистояння соціалістичного табору країнам західної демократії радянська система приховувала правдиву інформацію щодо ідеології НАТО, а також нав'язувала думку про ворожість Північноатлантичного Альянсу.

Отже, що ж таке НАТО?

На сьогодні НАТО вважається найкраще організованою та дієвою міжнародною організацією у сфері оборони, безпеки та політики. Ідеологія Організації Північноатлантичного договору викладена у Договорі, укладеному у Вашингтоні 4 квітня 1949 року десятима європейськими та двома північноамериканськими незалежними країнами, які взяли на себе зобов'язання щодо забезпечення взаємної оборони.

НАТО – це міждержавна організація, політико-безпековий союз, об'єднаний спільною системою цінностей, до яких належать демократія, свобода, верховенство права, вирішення спорів мирним шляхом і ринкова економіка.

Хто є членами НАТО?

На сьогодні, після 5 хвиль розширення, членами НАТО є 26 країн: Бельгія, Велика Британія, Греція, Данія, Ісландія, Іспанія, Італія, Канада, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Польща, Португалія, Сполучені Штати Америки, Туреччина, Угорщина, Франція, Чехія, Литва, Латвія, Естонія, Румунія, Болгарія, Словаччина і Словенія.

Які цілі НАТО?

Нині, у XXI, столітті перед Альянсом постає цілий комплекс стратегічних цілей та завдань, які докорінно відрізняються від колишніх, зокрема подолання наслідків поділу Європи за часів «холодної війни», зміцнення демократії в країнах Центральної та Східної Європи.

Мова йде про боротьбу зі зброєю масового знищення, тероризм та країни із нелегітимними режимами, в яких може виникнути спокуса застосувати таку зброю або передати її терористам. Щоб зберегти свій авторитет і довіру громадськості країн всього світу, не тільки Заходу, Альянс повинен протистояти цим загрозам і відповідати на нові виклики.

Які цінності захищає Альянс?

На сьогодні НАТО продовжує залишатися практично єдиною дієвою та високоорганізованою інституцією колективної безпеки, діяльність якої ґрунтується на високих стандартах у сфері захисту прав людини, демократизації суспільства, рівня розвитку економіки й соціальних надбань та військових стандартів.

Правова основа існування та діяльність НАТО

Північноатлантичний договір – головний документ Організації, який відповідає вимогам Статуту Організації Об'єднаних Націй та є легітимним міжнародним договором.

Країни-члени взяли на себе зобов'язання підтримувати та розвивати свою обороноздатність, індивідуально та спільно забезпечувати основу для колективного воєнного планування.

Договір про створення НАТО забезпечує рамки для консультацій між країнами членами, коли одна з них відчуває, що її безпека знаходиться під загрозою. Договір проголошує, що кожна європейська держава, котра здатна втілювати у життя принципи цього Договору та сприяти безпеці у Північноатлантичному регіоні може бути запрошена до членства в Альянсі.

Додаток В

О. Соскін

Членство в НАТО – найперше завдання України на шляху впровадження євроатлантичної моделі розвитку

Виходячи з курсу, проголошеного керівництвом нашої держави, найпершим завданням України на шляху впровадження євроатлантичного формату розвитку, є набуття нею членства в Північноатлантичному альянсі (НАТО). Цей курс є виправданим та цілком прийнятним для України. Однак його реалізація наражається на певні перепони, оскільки орієнтація влади і світосприйняття громадян не завжди корелюються між собою. В українському суспільстві ще й досі не подолано чимало міфів, які наголошують на агресивності блоку НАТО та негативних наслідках, які можуть спіткати Україну в разі її членства в Альянсі.

Досить поширеним серед українських громадян є міф про те, що нібито наша країна, увійшовши до НАТО, втратить ринки збуту своєї продукції в Росії, яка опирається намірам України щодо вступу, позбудеться оборонно-промислового комплексу та ін. Подібна «міфотворчість» потребує адекватної оцінки.

Насамперед слід відзначити, що Росія сьогодні надзвичайно потужно співробітничав з НАТО і де-факто вже є членом Альянсу, оскільки бере участь у більшості його військових та наукових програм, яких сьогодні налічується більш як 90. Понад те, Росія зацікавлена у зміцненні взаємодії з НАТО, бо їй дедалі важче контролювати ситуацію на азійській частині своєї території (за Уралом), куди здійснюється експансія з боку східних цивілізацій – китайської, індуської і мусульманської. Швидко набирають сили неоязичницькі традиції та культи, а також інститут шаманів, що сповідує антихристиянське вірування. За 5–10 років перед Росією виникне проблема утримання територій, які будуть заселені неслов'янським нехристиянським населенням. За таких обставин співпраця з НАТО і навіть вступ до нього, ймовірно, на певному етапі стане найбільш важливим для Росії завданням.

Покращення відносин України з Альянсом не призведе до погіршення її торговельних стосунків з Росією. Окрім того, російський ринок насправді не такий уже й великий, а нас і без членства в НАТО постійно витісняють з нього, застосовуючи різноманітні квоти, митні забори і примітивні ембарго на постачання українських товарів, які є більш конкурентноздатними, ніж російські. Достатньо

згадати, приміром, брутальні дії російського уряду проти підприємств м'ясо-молочної галузі України, яким заборонили постачати в Росію продукцію нібито через невідповідність санітарним нормам. Водночас, мільярдний російський ринок не можна порівняти з трильйонним євроатлантичним ринком. Велика ємність та можливості останнього роблять його більш привабливим для України. Вже сьогодні ми торгуємо з країнами, що входять до НАТО, з позитивним сальдо, сукупний обсяг торгівлі з ними перевищує російський. Тож економічно проблема вибору між російським та натовським ринками для нас не стоїть. Хоч, у принципі, краще було б вільно торгувати на обох ринках.

Слід також зазначити, що жодна країна після вступу до НАТО не втратила свій ВПК. Навпаки, він був модернізований та спеціалізований згідно з потребами Альянсу. Український ВПК також має пройти подібний шлях, що, зрештою, дасть змогу вийти вітчизняним виробникам різних видів озброєння, а також авіаційної, космічної, танкової, ракетної продукції на ринки НАТО і відповідати його стандартам.

Помилково думати, що Альянс зацікавлений знищити наші військово-промислові заводи й науковий потенціал. Навпаки, він уже сьогодні фінансує ряд наукових військових програм і підтримує життєздатний рівень українських наукових установ та працівників, надаючи їм гранти і кошти на проведення науково-дослідних робіт. Якби не сприяння з боку НАТО, Харківський та Київський військові науково-дослідні інститути могли б опинитися в дуже скрутному становищі.

Альянс підтримує також українських військовослужбовців, звільнених у запас. Протягом останніх п'яти років нашої країні надана допомога у проведенні програми підготовки і перепідготовки сотень колишніх військовослужбовців. Вони пройшли мовні та спеціалізовані професійні курси. Починаючи з 1999 року, в обласних центрах України за підтримки Північноатлантичного Альянсу було організовано 37 мовних курсів з англійської, французької, німецької, італійської мов, а також 14 бізнес-курсів. Нині розглядається пропозиція щодо подвоєння фінансування цієї програми в нинішньому і наступних роках. Тож конкретна допомога військовослужбовцям буде.

В Україні поширюється міф про те, що в разі вступу країни до Альянсу нас зобов'язують купувати лише натовське озброєння. Подібні твердження не відповідають дійсності. Наприклад, Балтійські країни закуповують у Швеції зброю, літаки та інше обладнання, а Польща і Чехія, які мають у своєму арсеналі радянську зброю, просто її модернізували, довели до стандартів НАТО й використовують надалі. А дезінформація про те, що Альянс зацікавлений у згортанні українського ВПК, поширюється тими силами, які не зацікавлені у становленні сучасної, потужної, європейської України, оскільки вони є нашим головним конкурентом на світових ринках озброєнь.

Наразі поширюється абсолютна нісенітниця про те, що Україна, аби ввійти до Північноатлантичного альянсу, повинна заплатити \$90 млрд. У Військовій доктрині НАТО ніде не записано, що країна, яка набуває членства в Організації, має робити якісь вступні внески. Є інша норма – стосовно того, що країни – члени НАТО мусять виділяти до 2% свого ВВП для підтримки власних національних збройних сил у стані, який відповідає сучасним військовим стандартам та вимогам безпеки. Гроші з державного бюджету використовуватимуться лише на модернізацію національного військово-промислового комплексу, утримання і трансформацію армії. До речі, сьогодні, якщо українська сторона бере участь у спільних з НАТО міжнародних навчаннях, їх оплачує саме Альянс. Таким чином він також сприяє досягненню необхідного для участі в миротворчих операціях рівня підготовки нашої армії.

Входження до Альянсу сприятиме підвищенню рівня життя українських громадян, оскільки це відповідає стандартам Організації. Відбуватиметься швидке формування потужного середнього класу, який є основою євроатлантичної моделі розвитку. Нині прошарок цієї категорії людей в Україні ледве сягає 20% і порівняно з європейськими стандартами їх лише умовно можна віднести до середнього класу. Зі вступом до НАТО виникнуть величезні можливості для економічного розвитку та залучення інвестицій в Україну, яких вона сьогодні позбавлена. Будуть створені умови для урізноманітнення джерел постачання нафти й газу, оскільки не існуватиме перепон у формуванні спільних систем транспортування енергоносіїв із Туреччиною, Польщею, Словаччиною та іншими державами – членами НАТО. Наша молодь зможе масово здобувати вищу освіту в провідних європейських університетах.

Твердження про те, що нині НАТО перебуває у кризовому стані, а тому до нього не варто вступати, насправді є безпідставним міфом. Хочу зазначити, що жодна з країн, які створили НАТО або потім до нього приєдналися, не виявили бажання виходити з цієї організації. Натомість ми бачимо чергу нових країн, що планують вступити до Альянсу, – Македонія, Хорватія, Албанія. І цей список не є остаточним, оскільки наразі Грузія, Молдова, інші країни хотіли б увійти до нього. Подібні процеси є свідченням того, що НАТО не переживає кризи, а навпаки, динамічно розвивається, а ті країни, які долучаються до Альянсу, дістають можливість захистити свої національні інтереси, територіальну цілісність та суверенітет, отримують новий імпульс для розвитку і формування більш модерних стандартів свого життя.

Зауважимо, що НАТО є міждержавним утворенням, вступ до якого не передбачає втрати національного суверенітету, як, наприклад, входження до Єдиного Економічного Простору (ЄЄП). Тому ставити ці дві організації на одну площину неправильно. Ми переконані, що входження до Альянсу не вимагає референдуму. Оскільки НАТО – міждержавна організація, то в разі вступу до неї застосовується механізм ратифікації цього рішення Верховною Радою України і Президентом України.

Україна має робити постійні та наполегливі кроки для входження в євроатлантичну спільноту. Такий курс є єдино правильним для нашої країни. Тому потрібно всіляко розвінчувати міф про те, що інтересам України відповідає її нейтральний статус, бо Україна, яка тільки-но вирвалася з колоніальної залежності, знаходиться посередині між двома цивілізаційними системами, не має підтверджених ні Росією, ні Білоруссю кордонів, перебуває на достатньо низькому рівні економічного розвитку, залишитися нейтральною країною неможливо. Це утопія, що дезорієнтує українське населення.

Отже, потрібно правильно оцінити інформацію про НАТО, вирішити ключові для держави завдання та довести, що наше покоління спроможне вивести Україну з політичного небуття, в якому вона перебуває останні понад 300 років.

Додаток Г

Перший міф, про який слід говорити, стосується витоків та умов виникнення НАТО. Блок формувався як механізм протидії і реакція на події, що відбувалися як після Першої, так і Другої світових війн. Він мав врахувати досвід США, які дуже повільно позбавлялися нейтралітету до подій в Європі, наслідки розподілу світу, зокрема для Німеччини, що призвели до виникнення нової світової війни, а згодом і нових загроз. Створення Альянсу як засобу колективної оборони та співробітництва, відповідно до статті 51 статуту ООН, засвідчило інший шлях і

можливість захисту для тих країн, які відчували небезпеку. Тож виникнення НАТО було пов'язано, перш за все, з реально існуючою загрозою для демократичного розвитку, а також впливом з боку радянської системи на події в Греції, Норвегії, Туреччині тощо. І започаткували Альянс європейські країни, а не США, уклавши в 1947 р. Дюнкерський договір між Великобританією та Францією, а в 1948 р. — Брюссельський договір про співробітництво в економічній, соціальній і культурній галузях та колективну оборону, до якого приєдналися країни Бенілюксу. Отже, то була спільна європейська ініціатива, до якої долучилися Сполучені Штати. Вони відчували відповідальність за майбутнє Європи, ініціювали план економічної відбудови Маршалла, який було запропоновано всім зацікавленим країнам, зокрема СРСР.

Чи коректно говорити про агресивність Альянсу, який протягом 50 років «холодної війни» (до 1999 р.) не здійснив жодної військової операції ні на території своїх членів, ні поза її межами? Водночас, створення Організації Варшавського договору супроводжувалося втручанням у внутрішні справи та вторгненням СРСР в Угорщину в 1956 р. і Чехословаччину в 1968 р., поширенням інших форм військового співробітництва, у яких брали участь країни ОВД, а не НАТО. Єдиною військовою операцією, до якої можна ставитися по-різному, є схвалені членами Альянсу авіаційні удари, які здійснили літаки США і Великобританії, щоб зупинити етнічні чистки в Косово. Слід нагадати, що в той час жертви «захисту» сербів у Боснії і Хорватії вже налічували кілька сотень тисяч мирних жителів. І саме НАТО було доручено здійснювати миротворчу місію ООН в окремих республіках колишньої Югославії.

Показовою є підтримка цієї акції Альянсу Вацлавом Гавелом, який виходив з того, що таке втручання засвідчило пріоритет людини та прав національних меншин. З другого боку, Косово підвищило вимогливість насамперед європейських партнерів США до подальших випадків застосування сили. Зокрема в Іраку НАТО не було задіяно (хоч допомога у створенні власне іракських сил передбачається). На погляд експертів, то була, можливо, перша й остання військова операція НАТО в такому контексті. Відповідно дедалі збільшується значення політичних засобів діяльності цієї організації. Участь нових країн, у тому числі й України, дала б їм змогу впливати на міжнародні процеси, обстоюючи власну позицію, оскільки всі рішення в Альянсі базуються на консенсусі.

За Вашингтонським договором, який широко обговорювався напередодні його підписання, НАТО залишається відкритою організацією й після 10, 20, 50 років свого існування з можливістю виходу з блоку окремої країни. Однак жодна з держав-членів не вийшла з Альянсу, а навпаки, кількість його збільшилася з 12 до 26 країн.

Розглядаючи відносини Україна — НАТО, зазвичай порушують російське питання і наголошують, що Росія проти вступу України до Альянсу, а тому ми мусимо обирати: або НАТО, або Росія. Слід зауважити, що РФ, висловлюючи Україні подібні претензії, водночас сама активізує свою співпрацю з Альянсом. У Москві діє військова місія НАТО, якої немає в Україні. І витрати на заходи співробітництва НАТО — Росія значно вищі, ніж у нас. Російське представництво в 45 структурах НАТО налічує близько 60 осіб, а українське — тільки 6.. З травня 2002 р. відносини НАТО — Росія здійснюються в рамках відповідного Комітету в рівноправному форматі 20-ти країн (сьогодні 26), а Україна — НАТО — у форматі 19+1 (26+1). Отже, з урахуванням рівня відносин двох сторін Росія де-факто є членом Альянсу, за винятком того, що вона не має права вето на вступ інших країн і не прагне відповідати ціннісним зобов'язанням членства (тобто більше зацікавлена бути представленою, щоб впливати). Про це свідчать і

перспективи для ВПК, адже Альянс — це унікальна можливість долучитися до співпраці. Експерти прогнозують, що близько 80% авіапромисловості РФ буде зорієнтовано на закордонних партнерів, а конкурентами України є передусім російські, а не західні літаки.

Друга стаття Договору наголошує на тому, що його члени «намагатимуться усувати конфлікти у своїй зовнішній економічній політиці та сприятимуть економічному співробітництву між окремими або між усіма учасниками». Отже, якщо б Україна була членом Альянсу, їй вдалося б запобігти газовій та іншим кризам, що розгорнулися в нашій країні й супроводжувалися диктатом нерівних умов і тиском з боку Росії.

Хотілося б сподіватися, що широкі дискусії стосовно справжньої, а не міфічної, місії НАТО сприятимуть формуванню більш консолідованої громадської підтримки європейської та євроатлантичної інтеграції України.

Додаток Д

Орієнтовні питання до ТОК-ШОУ «ДО РЕАЛЬНОСТІ ЧЕРЕЗ МІФИ»

Розвіяти туман міфів про Північноатлантичний Альянс – це дати можливість людям побачити справжнє обличчя НАТО та потенційне місце України в цій Організації.

Міф 1. Чи погоджуєтесь ви з твердженням, що НАТО - агресивний блок?

Завданням НАТО є колективна безпека та оборона, а не напад чи агресія, про що записано в основоположному документі Організації – Вашингтонському договорі 1949 року. НАТО у своїх принципах і діяльності дотримується норм ООН і діє за її мандатом.

Ідея об'єднатися на постійній основі заради встановлення миру є логічним протиставленням викликам Другої світової війни і необхідності спільних дій союзників у боротьбі з фашизмом. Вона була закладена Президентом США Ф.Д.Рузвельтом і Прем'єр-міністром Великої Британії У.Черчиллем у серпні 1941 року під час підписання "Атлантичної хартії". Документ, який встановив засади створення НАТО, був покладений в основу Декларації Об'єднаних Націй 1942 року, а пізніше – ООН.

Міф 2. Побутує думка, що членство в НАТО зовсім необов'язкове для розвитку країни. Чи може Україна, виходячи з цього залишитися нейтральною державою й досягти європейського рівня розвитку?

Світовий досвід показує, що нейтралітет сьогодні економічно, політично і безпеково не вигідний. Нові непередбачувані загрози та виклики безпеці ставлять перед кожною цивілізованою країною проблему вибору: військовий нейтралітет чи участь у системі колективної безпеки.

При цьому, забезпечення нейтралітету вимагає залучення значних фінансових ресурсів. В нейтральних європейських країнах все чіткіше простежується тенденція до перегляду свого статусу, зростає думка про відмову від нейтралітету. Так нейтральні Австрія, Швеція, Швейцарія та Фінляндія, не будучи членами Альянсу, беруть активну участь, як і Україна, у програмі НАТО "Партнерство заради миру". Фінляндія розпочала підготовку до остаточного узгодження стандартів своїх Збройних Сил та інфраструктури зі стандартами НАТО, що фактично може означати початок процесу вступу. Швеція має свій військовий контингент у складі триваючої миротворчої операції НАТО з реконструкції Афганістану. Окрім того, всі ці країни, окрім Швейцарії, є членами ЄС, який здійснює єдину зовнішню і безпекову політику, в рамках якої планується створення Сил ЄС швидкого реагування.

Міф 3. Чи правдивим є твердження, що вступ до НАТО вимагатиме від України значних додаткових витрат бюджетних коштів?

Членство в НАТО не спричинить значного перебільшення запланованих витрат бюджетних коштів на військові цілі. В НАТО існує рекомендація, що національні витрати на оборону країни-члена Альянсу повинні складати близько 2% ВВП. Ще в 2000 році Верховна Рада прийняла рішення збільшити витрати на оборону до 3% ВВП, втім, реальні видатки у 2005 році становили 1,452% ВВП.

Військовий компонент НАТО вимагає суттєвих капіталовкладень у рамках національного бюджету. Однак основні гроші витрачаються не на нарощування кількості озброєнь, а на їх якісне поліпшення та на створення нормальних умов служби і життя для військовослужбовців та їх сімей.

В європейських країнах військові витрачають гроші на товари з магазинів і на послуги сервісних фірм, сприяючи створенню нових робочих місць і поліпшенню соціально-економічного становища місцевих жителів.

Міф 4. Чи правомірним є твердження окремих сучасних політиків про те, що вступ України до НАТО зіпсує відносини з Росією?

На сьогодні Київ, так як і Москва мають партнерські стосунки з НАТО. При цьому слід наголосити, що Росія раніше за Україну започаткувала такі відносини, і їх стосунки постійно поглиблюються. У сфері практичної взаємодії з НАТО Росія в цілому випереджає Україну, яка заявила про своє прагнення набути членства в Альянсі. Тому природно, що НАТО не може стати ворожим до Росії зі вступом України до Альянсу. Росії вигідно мати в Україні як країні-члені НАТО стабільного, передбачуваного, економічно розвиненого сусіда, а не потенційне джерело напруженості.

Росія має спільні кордони з діючими членами НАТО – Польщею, Балтійськими державами, Норвегією. При цьому, взаємини з цими країнами не тільки не стали гіршими, вони навіть зміцнилися. Враховуючи потенційні загрози міжнародного тероризму, етнічних, релігійних та економічних криз, членство України в Альянсі значно підвищить гарантії національної безпеки України, а відтак – безпеки нашого стратегічно важливого сусіда – Росії.

Підприємства оборонно-промислового комплексу Росії активно співпрацюють виробниками озброєнь в країнах НАТО, проводиться спільна модернізація військової техніки Збройних Сил Росії та країн-членів НАТО, виконуються авіаційні перевезення для НАТО.

Міф 5. Чи може Україна стати членом ЄС, не вступаючи до НАТО?

НАТО, на відміну від Європейського Союзу, вже сьогодні пропонує надійну, вивірену роками структуру безпеки, здатну встановлювати, підтримувати мир та боротися з викликами і загрозами безпеці.

Шлях до НАТО для України може бути набагато коротший, ніж до ЄС. Опинившись в «клубі» НАТО за одним столом переговорів з переважною більшістю країн ЄС, ми зможемо на рівних спілкуватися, краще вивчимо одне одного, при звичаємося до вимог і стандартів Євросоюзу, зможемо досягти такого рівня політичного, соціально-економічного та безпекового розвитку, коли Європейський Союз виявить не тільки готовність до інтеграції України, а й сам запропонує членство.

Міф 6. Чи не замислювались ви над тим, що у сучасному світі немає об'єктивної необхідності існування НАТО, оскільки ця організація себе вичерпала?

Спочатку НАТО створювалося для протистояння соціалістичній системі, а не загрози, що несе міжнародний тероризм цивілізації, включаючи і великі, і маленькі країни. Тепер вже абсолютно ясно, що проти спільної загрози потрібні спільні дії. Характер загрози змінився, необхідні для боротьби з нею засоби – теж, однак

принцип залишився тим же самим – колективна оборона країн, об'єднаних спільними цінностями. Можна сказати, що змінилося сучасне розуміння безпеки. Разом з тим, необхідність забезпечувати її залишилася, навіть стала більш гострою, ніж наприкінці 40-х років минулого століття. Північноатлантичний альянс впродовж свого існування виявляв здатність адаптуватися і гнучкість по відношенню до видозмін архітектури глобальної безпеки.

Міф 7. Чи є небезпека в тому, що членство в НАТО відверне від України іноземних інвесторів?

Відомо, що будь-який інвестор, перед тим, як вкласти свої гроші в якусь країну, обов'язково перевірить стабільність її політичної та економічної системи. Оскільки ймовірність міждержавних війн в Європі майже дорівнює нулю, інвестор скоріше за все хоче знати – які гарантії, що його компанію завтра не обкладуть величезними податками? Де впевненість, що її взагалі не націоналізують? Що не заборонять іноземні капіталовкладення і не змусять його закрити справу? Членство в НАТО є найкращою відповіддю на ці питання.

Процедура вступу до Альянсу – це всеохоплююча експертиза політичної й економічної системи країни. Якщо держава проходить її та стає членом НАТО, це означає, що вона є стабільним та передбачуваним політичним та економічним партнером. Крім того, досвід останніх хвиль розширення Альянсу, коли членства набули країни Центральної і Східної Європи, свідчить, що у період виконання цими державами національних програм з Плану дій щодо членства і проведення переговорів зі вступу обсяги прямих закордонних інвестицій, в першу чергу західних держав, збільшилися на мільярди доларів.

Міф 8. Чи правда, що зі вступом до НАТО Україна втратить суверенітет?

Такий сценарій є неможливим і нелогічним для членів НАТО. Усі без виключення рішення з будь-якого питання, що стосується діяльності Альянсу чи його членів в рамках Альянсу, вирішуються на основі консенсусу, тобто спільної згоди. Це означає, що за існування заперечень з боку хоча б однієї країни, рішення не може бути прийняте. За цим принципом працює Рада Безпеки ООН, куди на постійній основі з правом вето входять не усі члени організації, а лише п'ять. У цьому сенсі НАТО є більш демократичною організацією.

Міф 9. Чи правда, що члени Альянсу загалом, та європейці зокрема, танцюють під американську дудку і така ж доля очікує Україну у разі вступу до НАТО?

США на сьогодні є однією з найсильніших у військовому й економічному сенсі країн світу. Саме на Сполучені Штати лягає найбільше навантаження військового та фінансового внеску до Альянсу. Американська присутність у Європі завжди відігравала роль страхового полісу для країн континенту. Думка США не завжди збігається з точкою зору європейців, але і самі європейці далеко не завжди виступають з єдиною позицією.

Європейці стурбовані тим, що США рішучі у військовому протистоянні терористичним загрозам, що вони, виходячи з власних національних інтересів і доктрини поведінки, не збираються миритися з існуванням загроз і викликів для своєї держави та її громадян по всьому світу, а також витрачають замало коштів на підтримку та розвиток найбідніших країн світу.

Американці, зі свого боку, розчаровані неспроможністю Європи діяти і виступати злагоджено, розвивати свій оборонний потенціал, її повільно діючими та часто неефективним та бюрократизованими інституціями.

Якщо уряди держав Європи та США будуть і надалі спілкуватися, не чуючи один одного, то НАТО не зможе бути ефективною організацією, але якщо вони

докладуть спільних зусиль, то тоді НАТО матиме майбутнє, як механізм досягнення спільної цілі.

Міф 10. Чи є вірогідність того, що вступ України до НАТО призведе до перетворення її на військовий табір, заповнений базами НАТО?

Стаття 17 Конституції Української держави забороняє розміщення іноземних військових баз на території України і, відповідно, прийняття такого рішення без урахування ставлення до нього народу України може розцінюватися лише як спроба узурпації влади.

Водночас, слід зазначити, що розміщення військових гарнізонів створює нові можливості для працевлаштування населення в місцях дислокації. Це відомо ще навіть з часів Радянського Союзу.

Зокрема, для України згода на тимчасове перебування російської бази в Криму до 2017 року надала можливість розрахуватися за борги за постачання енергоносіїв, на деякий час забезпечити державу дешевими енергоносіями, вирішити проблему належності радянської військової спадщини і перегорнути сторінку складних відносин з сусідом.

Міф 11. Чи повинна буде Україна як член НАТО посилати своїх солдатів строкової служби для участі у військових операціях Альянсу?

До участі у міжнародних миротворчих операціях вже сьогодні залучаються та залучатимуться у майбутньому виключно професійні військові на добровільній основі. Майже всі країни-члени НАТО мають професійні армії, в яких немає строкової служби. Крім того, рішення щодо направлення українських військових контингентів до складу міжнародних миротворчих операцій приймаються Верховною Радою України.

Міф 12. Чи правда, що Україна буде зобов'язана брати участь в усіх військових операціях НАТО?

Кожна країна-член НАТО самостійно вирішує, чи брати їй участь у певній військовій операції НАТО. Важливо також, що всі рішення в НАТО приймаються консенсусом. Тобто жодне рішення в НАТО не може бути ухвалене за незгоди хоча б однієї країни-члена Альянсу.

Додаток 23

П. Ковальчук

М. Бєлік

Лекція про історію Європейського Союзу (з презентацією) – 2 години .

Після закінчення Другої світової війни великі європейці, такі як Уїнстон Черчіль, Роберт Шуман, Жан Моне, Конрад Аденауер, задумувались над тим, як можна запобігати конфліктам у Європі. Напевно, жоден з них не мріяв, що в середині 2004 р. їх ідея буде втілена 25 країнами із загальною кількістю населення понад 450 млн. осіб. Про завершення створення «спільної Європи» можна буде говорити тільки тоді, коли всі країни, які розташовані на європейському континенті, завершать переговори і стануть членами Європейського Союзу. А може, цей процес не обмежиться Європою і країни з інших континентів бажатимуть брати участь у цьому винятковому процесі створення спільноти взаємної довіри та допомоги?

Європейський Союз дуже змінився за понад п'ятдесятирічну історію свого існування. Його сьогодення назва утворилась тільки у 1992 р. Ці зміни відбувались з двох головних приводів. Перший - це зміцнення співробітництва між країнами-членами, що впливало на затвердження чергових договорів. Другий - збільшення кількості країн-членів від 6 у 1951 році до 25 у 2004 р. Але звернемося до історії.

Друга світова війна принесла не тільки смерть та знищення, але і ненависть між європейськими народами. Було зрозуміло, що якщо не вдасться продумати принципів, за якими країни будуть хотіти співпрацювати, у майбутньому Європі може загрожувати війна. Виникло багато ідей, але від всіх, після довшої чи коротшої дискусії, відмовились. В кінці кінців, у травні 1950 р. французький міністр закордонних справ Роберт Шуман виступив з ініціативою організації спільного політично-економічного товариства. Він представив план (план Шумана), згідно з яким потрібно було створити Європейську спільноту вугілля та сталі з метою контролю за виробництвом вугілля та сталі в країнах західної Європи, особливо Франції та Німеччині. За тих часів сировина була основою відбудови та розвитку економіки. Одночасно багато країн, навіть тих найпотужніших, сильно потерпіло через суперництво у здобутті цих ресурсів і не було спроможне розвиватись у швидкому темпі. З метою запобігання тим негативним тенденціям, Роберт Шуман запропонував розробити принципи спільної політики, яких би мали дотримуватись всі країни, що вирішать здійснювати таку політику. Згідно з планом, головним завданням країн-членів повинна була бути спільна координація та контроль за важкою промисловістю. Договір про створення Європейської спільноти вугілля та сталі був підписаний в Парижі 18 квітня 1951 року. Він був ратифікований шістьма країнами: Францією, Німеччиною, Італією, Бельгією, Нідерландами та Люксембургом. Організація була відкрита для інших європейських країн.

У відповідь на дискусію про економічне співробітництво на Заході соціалістичні країни створили у 1949 році Раду економічної взаємодопомоги (РЕВ), Ця спроба закінчилась економічною поразкою, а РЕВ припинила свою діяльність у 1991 р. в Будапешті.

В результаті створення ЄСВС було досягнуто успіху і це вплинуло на те, що через 6 років її члени вирішили підписати в Римі договір про створення двох наступних спільнот: Європейської економічної спільноти (ЄЕС) та Європейської спільноти з атомної енергії (ЄВРАТОМ). З цього часу в Європі існують три взаємодіючі спільноти, створені шістьма країнами.

Метою виникнення Європейської економічної спільноти було створення спільного ринку шести західноєвропейських країн, де б велась спільна митна політика (ліквідація мита між країнами-членами та спільні тарифи в торгівлі з іншими країнами). Країни-члени взяли на себе обов'язок реалізувати подібну економічну політику, яка ґрунтується на чотирьох свободах обігу/пересування: осіб, товарів, капіталу та послуг. ЄЕС заклала підвалини сучасного Єдиного економічного простору Європейського Союзу.

Євратом було створено з метою врегулювання співробітництва країн в галузі мирного використання атомної енергії. У 1965 р. ЕСВС, Євратом і ЄЕС підписали Об'єднуючий Договір. З цього моменту інституції, які управляли Європейською економічною спільнотою, перетворились у спільні органи усіх трьох Спільнот.

Завдяки співробітництву та введенню в дію нових економічних принципів, всі країни, що підписали Римський договір, швидко помітили значний економічний підйом, розвиток багатьох секторів виробництва і торгівлі. Це був головний привід, чому інші європейські країни почали цікавитись вступом до спільнот. Але перше розширення відбулось тільки 1 січня 1973 року, коли до шістки приєднались Великобританія, Ірландія та Данія. Відстрочка була викликана переважно застереженнями Франції щодо питань членства Великобританії. Черговими країнами, що вступили до Спільноти були Греція (1981), Іспанія і Португалія (1986), Австрія, Швеція і Фінляндія (1995). Останнє розширення (травень 2004) було найбільшим - членами Спільноти стали 10 країн - Естонія, Кіпр, Литва, Латвія, Мальта, Польща, Словаччина, Словенія, Угорщина і Чехія.

Чергові розширення вели за собою консолідацію та розвиток різних європейських інституцій, а також зміцнення співробітництва у різних галузях. Наприклад, у 1978 році створено Європейську валютну систему і Європейську розрахункову одиницю Екю (попередниця Євро). Дуже важливою подією в історії європейської інтеграції було підписання в Люксембурзі Єдиного європейського акту. Цей документ набув чинності 1 липня 1987 року і вносив зміни до принципів функціонування Спільнот. В акті було узгоджено, що Спільний економічний простір повинен бути створений не пізніше ніж до кінця 1992 року. Це викликало необхідність зміцнення співробітництва країн-членів. Сприятливими обставинами були падіння Берлінського муру і об'єднання Німеччини та демократизація країн Центрально-Східної Європи, яка змінила політичну структуру континенту.

На початку 90-х років почались переговори, результатом яких було підписання 1 січня 1993 року Маастрихтського договору. Він також відомий як Договір про Європейський Союз. В ньому вперше була використана назва Європейський Союз як міжнаціональна спільнота. ЄС базується на трьох опорах інтеграції:

Європейська спільнота, яка складається з трьох спільнот (ЄСВС, ЄЕС та Євратом),

Спільна зовнішня політика та політика безпеки,
Співпраця в галузі юстиції та внутрішніх справ.

Маастрихтський договір вніс зміни та значні доповнення до Римського договору, у ньому передбачається досягнення на початку 1999 року Економічного та монетарного союзу, який запровадить спільну валюту - євро. Спільна валюта функціонує в 12 країнах-членах ЄС. Це - Франція, Німеччина, Італія, Бельгія, Греція, Нідерланди, Люксембург, Ірландія, Іспанія, Португалія, Фінляндія та Австрія.

Цей договір встановив європейське громадянство, яке належить кожному громадянину країн-членів ЄС. Окрім цього, він посилив координацію діяльності в суспільній політиці та в боротьбі з безробіттям. У порівнянні з попередніми договорами, Договір про Європейський Союз найбільшим чином змінив функціонування Європейської Спільноти. Ще більші зміни повинні відбутись після прийняття європейської Конституції.

Назва Європейський Союз була прийнята в Маастрихтському договорі і замінила назву Європейські Спільноти, яка використовувалась до цього моменту та означала Європейську спільноту вугілля та сталі, Європейську економічну спільноту та Євратом. На сьогоднішній день у відповідній літературі можна зустріти обидві назви. Одночасно, після Маастрихтського договору ми ще зустрічаємось з назвою Європейська Спільнота, яка означає лише такі галузі співробітництва, які координуються і контролюються в рамках спільної діяльності країн-членів. Але це не стосується співпраці в галузі юстиції та внутрішніх справ або оборонної політики та безпеки. І тому, вираз Європейська Спільнота не можна використовувати замість виразу Європейський Союз чи Європейські Спільноти.

Процес створення Європейського союзу не був легким. Багато разів переговори затягувались через те, що необхідно було знайти компромісні рішення, вигідні для всіх членів Спільноти, яких було все більше та більше. А іноді, навіть вже погоджений проект договору, представлений шляхом референдуму на розгляд громадськості, був відхилений і потрібно було вносити зміни. Наприклад, громадяни Данії відхилили спочатку Маастрихтський договір, тому що вони вважали, що втратять свою незалежність. На думку багатьох експертів, а також громадян Європейського Союзу, Маастрихтський договір був занадто «технічний» і не завжди зрозумілий. Тому його необхідно було відновити таким чином, щоб наблизити інституції Європейського Союзу до громадянина. Це зробив Амстердамський договір, який вступив в силу 1 травня 1999 року. Проведено широку реформу європейських інституцій. У зміненому Амстердамським договором тексті Римського договору появився розділ про суспільну політику і доповнення про європейську політику працевлаштування.

Сьогодні Європейський Союз функціонує на основі Договору, якій було підписано в місті Ніцца у 2000 році. Головна зміна, яка з'явилась у Ніццькому договорі торкалась інституційної реформи і таких справ як кількість депутатів Європейського Парламенту від кожної країни, розподіл голосів у Раді Європейського Союзу. Польща отримала тоді 27 голосів, це двома голосами менше, ніж в два рази більша Німеччина. Хоча в Європейському Союзі дуже рідко вирішуються питання шляхом голосування, дискусія з цього приводу належить до однієї з найбільш бурхливих. Система, прийнята в Ніцці, викликає у Європейському Союзі багато суперечних поглядів. Не викликає суперечки лише те, що країни-члени дійдуть згоди і приймуть новий поділ голосів. Треба теж пам'ятати, що Ніццький договір формально дозволив провести найбільше в історії розширення Європейського Союзу. Але, так само як у випадку Маастрихтського договору, виникли проблеми із згодою громадськості. Цього разу ірландці висловились проти його підписання. Договір вступив в силу тільки після проведення інтенсивної інформаційної кампанії та повторного референдуму.

Головні цілі Європейського Союзу були окреслені в Маастрихтському договорі, який змінив положення Римського договору. Сьогодні вони залишаються у незмінній формі у Ніццькому договорі. Завдання Європейського Союзу - підтримувати «гармонійний, зрівноважений розвиток економічних дій, постійний та неінфляційний економічний підйом з дбайливим ставленням до навколишнього

середовища, високий рівень збіжності економічних дій, високий рівень працевлаштування і соціальної опіки, підвищення рівня та покращення якості життя, зміцнення економічної та соціальної згуртованості та солідарності між країнами-членами». Як бачимо, Європейський Союз зосереджується на багатьох важливих сферах життя. Але в основі його діяльності надалі залишається принцип субсидіарності. Згідно з цим принципом Європейський Союз починає діяти тільки тоді, коли він краще може вирішити проблему ніж національна держава чи органи місцевого самоврядування. І тому в багатьох випадках на рівні Спільноти затверджуються тільки відповідні рекомендації чи директиви, а вже уряди країн-членів вирішують яким чином вони будуть втілюватись в життя. Європейський Союз не може заступити країн-членів, він тільки доповнює їх діяльність з метою збільшення ефективності управління та вирішення проблем кожної з країн. Для досягнення цих цілей використовуються різноманітні інструменти, які були розроблені на різних етапах інтеграції. До них належать спільний економічний простір, ліквідація митних платежів та кількісних обмежень на ввіз та вивіз товарів, створення Економічного та монетарного союзу, про які вже йшла мова. До цього також зараховуються постанови стосовно в'їзду та переміщення осіб на внутрішньому ринку, введення системи забезпечення конкурентності та зближення законодавчих актів, що необхідно для функціонування спільного ринку.

У Європейському Союзі існує кілька видів законодавчих актів. Це регламенти, директиви, рішення, рекомендації та повідомлення.

Регламенти. Це головні законодавчі акти ЄС. Вони встановлюють правові норми, обов'язкові до цілісного виконання як країнами-членами та органами Спільнот, так і юридичними та фізичними особами. Якщо виникають питання стосовно розуміння регламентів, їх тлумачать відповідні інституції Європейського Союзу.

Директиви. Вони застосовуються для уніфікації законодавства країн-членів, тобто їх адресатом можуть бути країни, а не юридичні чи фізичні особи. На відміну від регламенту, директиви залишають за собою свободу вибору методів та засобів, завдяки яким країна має намір досягти ціль, визначену в директиві. Це означає, що директиви зобов'язують країну до результату, а не до методів його реалізації. Директиви не зобов'язують безпосередньо, мусять бути враховані в національному праві шляхом внесення відповідних постанов до національного законодавства. Країни-члени мають близько двох років для пристосування свого внутрішньодержавного права до вимог директив. Серед законодавчих актів Європейського Союзу переважають власне директиви.

Рішення. Приймаються для вирішення питань пов'язаних з гармонізацією норм економічної політики. На відміну від регламенту, рішення має конкретного адресата, а від директиви відрізняється тим, що зобов'язує повністю. Суб'єктом рішення може бути фізична та юридична особа, орган Спільноти, а також країна-член.

Рекомендації. Не мають зобов'язального характеру. Це своєрідне заохочення країн-членів до введення в дію конкретних рішень чи стандартів. Рекомендація відрізняється від повідомлення насамперед тим, що не лише формулює певну оцінку ситуації, але й пропонує конкретні дії для виходу з неї.

Повідомлення. Так само як резолюції не мають зобов'язального характеру. Повідомляють про позицію Європейського Союзу.

Як вже було сказано раніше, Європейський Союз базується на трьох опорах інтеграції. Перша опора, головна підтримка процесу інтеграції, це існування трьох Спільнот: Європейської спільноти вугілля та сталі, Європейської економічної

спільноти та Європейської спільноти з атомної енергії. Основою спільноти залишається Європейська Спільнота, доповнена Економічним та монетарним союзом, тобто координацією монетарної політики. Друга опора - це спільна діяльність всіх країн-членів у галузі зовнішньої політики та політики безпеки, що охоплює координацію спільної презентації інтересів Євросоюзу на міжнародній арені та спільну діяльність в галузі зовнішньої безпеки. Третя опора - це співпраця в галузі юстиції та внутрішніх справ, наприклад, координація візової політики країн-членів.

В Європейському Союзі функціонують спільні політики: торгівельна, сільськогосподарська транспортна, політика рибальства тощо. В цій сфері суверенні права країн-членів поступаються на користь виняткових повноважень Спільноти. Це означає, що за реалізацію цієї політики в країнах членах відповідає Європейський Союз. З цього виникають, наприклад, «молочні квоти» - визначені кількості молока, яку може виробляти дана країна-член. Все це потрібно для утримання стабільних цін та гарантування селянам відповідних прибутків.

Якщо говорити про так звані звичайні спільні політики (такі як соціальна політика, політик економічної та соціальної згуртованості, політика наукових досліджень та технологічного розвитку, політика охорони здоров'я), повноваження розділені між країнами-членами та європейськими інституціями. Переважно роль Європейського Союзу обмежується визначенням мінімальних стандартів, які повинні бути дотримані країною-членом. Країни заохочують використовувати більш корисні рішення, наприклад, в галузі охорони здоров'я.

Головною метою Європейського Союзу надалі залишається утворення Єдиного економічного простору, який означає «простір без внутрішніх кордонів, на якому запевнені чотири свободи внутрішнього ринку»:

Принцип вільного обігу товарів, що означає, що товари, вироблені в одній країні-члені ЄС чи легально допущені на її територію, можуть легально і без будь-яких перешкод рухатись по митній території Співтовариства.

Принцип вільного обігу послуг, що означає лібералізацію фінансових послуг, відкриття ринку транспортних та телекомунікаційних послуг, гармонізацію методів контролю над банками та страхуванням.

Принцип вільного руху капіталу, що означає, що забороняється країнам-членам вводити будь-які обмеження щодо переливання капіталу між різними країнами Співтовариства, а також між країнами Співтовариства та третіми країнами. Крім цього, цей принцип ввів лібералізацію обігу цінних паперів.

Принцип вільного пересування осіб, що означає, що кожний громадянин Європейського Союзу має право пересуватись та поселятись у будь-якій країні-члені і має право на соціальне забезпечення. Ця свобода стосується трьох груп осіб: найманих працівників; осіб, що користуються правом створення підприємств та осіб, що надають послуги та інших осіб, наприклад, студентів, пенсіонерів.

Жодна з представлених тут дій не була би можлива без інституціонального забезпечення, тобто існування органів управління цими процесами та прийняття рішень.

Європейський Союз має характерний інституціональний розподіл. Він ґрунтовно змінювався багато разів, як в межах повноважень, так і в обсягу діяльності. Країни, які підписали установчі договори (Римський договір, Маастрихтський договір та Амстердамський договір), вирішили відмовитись від частини своєї суверенності на користь європейських інституцій. Головні органи управління Європейського Союзу це:

Європейська Рада - головний орган, що визначає головні напрямки політики Євросоюзу. Її створюють глави держав та урядів країн-членів ЄС.

Рада Європейського Союзу (колишня Рада міністрів) - головна інституція, що ухвалює рішення. До її складу входять представники урядів на рівні міністра від кожної країни-члена. Склад учасників кожного засідання Ради залежить від предмета обговорення. Рада ухвалює законодавство Союзу: регламенти, директиви, рішення та відповідає за координацію спільної економічної політики держав-членів. Засідання Ради скликається її головою, що змінюється кожні півроку і посада переходить по черзі до іншої країни-члена.

Європейський парламент - демократичний орган політичного контролю Європейських Спільнот. Складається з 732 депутатів, які обираються в країнах-членах ЄС шляхом прямого голосування (з 1979 року) терміном на п'ять років. Затверджує бюджет Євросоюзу, здійснює контроль за діяльністю Європейської Комісії, а також бере участь у законодавчому процесі, має повноваження на надання згоди в разі укладання угод про вступ до Європейського Союзу чи про асоційоване членство, ухвалює партнерські та торгівельні угоди з третіми країнами. Має право спільно з іншими інституціями приймати рішення у визначених питаннях, наприклад, в справі вільного пересування працівників.

Європейська Комісія - виконавчий орган Євросоюзу. Веде контроль за дотриманням європейського права, має виключне право на законодавчу ініціативу, активізує інтеграцію шляхом підготовки та внесення відповідних рекомендацій і висновків.

Суд Європейських Спільнот - найвищий суд ЄС, рішення якого не оскаржуються. Він перевіряє на відповідність договорам документи, видані європейськими інституціями та урядами, тлумачить право Спільноти на запит національних судів, вирішує спори між країнами-членами, Європейським Союзом та країнами-членами, європейськими інституціями та особами, а також між юридичними чи фізичними особами та Європейським Союзом. Суд може засідати в двох палатах або збиратися на пленарні засідання для розгляду особливо важливих чи складних справ та на вимогу держав-членів.

Іншими органами Європейського Союзу є Європейський соціально-економічний комітет, Європейський суд аудиторів, Комітет регіонів ЄС та багато інших органів меншого значення.

Як розширювався Євросоюз, розглянемо на прикладі нашого найближчого сусіда – Польщі.

Польща - це черговий член Європейського Союзу. Вона була прийнята до Співтовариств через 16 років після встановлення дипломатичних відносин з Європейською економічною спільнотою. Поляки вступили до Європейського Союзу 1 травня 2004 року разом з Кіпром, Мальтою, Угорщиною, Чехією, Словаччиною, Словенією, Литвою, Латвією та Естонією. Це увінчало політичні та економічні переміни на значній частині Центрально-Східної Європи. Це було досягнуто ціною безлічі компромісів під час переговорів про вступ, які розпочались 31 березня 1998 року, а закінчились грудня 2002 року під час саміту в Копенгагені. З першого дня членства Польща почала брати активну участь у процесі, за яким могли спочатку тільки пасивно, а через деякий час активно стежити. Її представники засідають у головних європейських органах, де репрезентують не тільки польську національну позицію, але і працюють в інтересах об'єднаної Європи.

Більше сорока років політику світу визначали гострі суперечки між Північноатлантичним альянсом та країнами Східної Європи. Весь цей час НАТО служило для країн Європи надійним бар'єром для відбиття будь-яких потенціальних загроз. Разом з тим гуманістичні ідеали НАТО – мир, свобода, демократія, права людини та законність – значно сприяли інтеграції та розвитку країн Європи і у інших областях:

- із залученням у Альянс Західної Німеччини був зменшений типовий для повоєнного часу двосторонній реваншизм (переможені проти переможців), швидке загоєння старих воєнних ран і це дозволило бувши ворогам стати союзниками;
- домінуючі всередині Альянсу цінності і механізм функціонування не допустили повернення до деструктивної конкуренції між державами. Всі протиріччя можна було врегулювати шляхом дискусії та діалогу між партнерами;
- вклад військових та фінансових ресурсів США у європейську оборону зменшив військові витрати європейців. Це сприяло більш швидкому оздоровленню післявоєнної економіки країн Західної Європи та забезпечило наростаючий характер розвитку;
- захищаючи безпеку держав-членів та висуваючи високі демократичні стандарти, Альянс опосередковано, але значно сприяв укріпленню безпеки післявоєнних поколінь у різних сферах життя.

По інший бік лінії поділу холодної війни у СРСР поступово накопичувалися проблеми політичного, економічного та ідеологічного характеру. У другій половині восьмидесятих років, вони досягли своєї критичної межі. Ще у далекому 1947 році Дж. Кеннан писав: „ ... якщо відбудеться щось таке, що порушить єдність та ефективність Комуністичної партії як політичного інструменту, Радянська Росія за один день може перетворитися із сильної у дуже слабку жалюгідну державу”. Спостереження, висновки та прогнози Кеннана виявилися пророчими і точними.

Розпад комуністичної системи був прискорений курсом реформ – перебудовою, розпочатою генеральним секретарем Комуністичної партії СРСР Михайлом Горбачовим. У Радянському Союзі цей курс був розпочатий у 1985 році. При допомозі реформ Горбачов намагався модернізувати систему та забезпечити її подальшу життєздатність. Але архітектор перебудови не врахував, що неможливо об'єднати демократію та тоталітаризм. І все ж плани та спроби Горбачова зробили можливою ініціативу широкої громадськості, яка почала ставити під сумнів та спростовувати монополію комуністичної партії на владу та правду.

У 1989 і 1990 роках драматичні події швидко розвивалися не лише у СРСР, але і у інших комуністичних країнах Східного блоку. „Ефект доміно” розпаду тоталітарної системи викликав зміни, які всього кілька років назад було важко навіть уявити. 3 жовтня 1990 року відбулося об'єднання Німеччини, 1 червня 1991 року перестала існувати Організація Варшавського договору (характерно, що ще зовсім нещодавно – у травні 1985 року – Варшавський договір було продовжено ще на двадцять років), 24 серпня 1991 року Україна стала незалежною державою, 25 грудня 1991 року перестав існувати СРСР.

Хід цих подій змінив світ. Один з силових центрів біполярного світу – Східний блок – втратив енергію. Лінії конфронтації у Європі втратили своє значення, і атмосфера холодної війни поступово розсіялася. 21 листопада 1990 року у Парижі, підписуючи Паризьку хартію нової Європи. Президент Дж. Буш оголосив „Холодна війна закінчилася”.

Однак це не означало, що зникли всі проблеми, які виникли у часи напруження, і що у просторі суперництва холодної війни настала гармонія міждержавних стосунків. Нова ситуація, що склалася між державами створила їм багато клопотів, особливо їх політикам та дипломатам, оскільки виникли нові завдання, нові виклики. Це стосувалося і НАТО. Ціною дуже високого і постійного ризику у роки холодної війни протилежні світи забезпечили певну стабільність і міжнародний порядок. Тепер НАТО і країни Європи виявилися перед невідомістю:

- якою повинна бути нова архітектура безпеки, яке місце буде відведене в ній країнам Східної Європи, що звільнилися, і яке – Росії?
- як будувати стосунки між колишніми суперниками, як створити рівновагу між ними?
- як перебороти найважче – спосіб мислення часів напруженості та звички, які протягом тривалого часу формувалися на взаємній недовірі та підозрілості.

Одне з багатьох питань нового, нестабільного середовища безпеки було пов'язане з майбутнім колишніх комуністичних країн Східної Європи, нових країн, що виникли на руїнах СРСР. Це запитання вимагало негайного вирішення, оскільки від нього залежала ситуація безпеки у Європі.

Усі вищезгадані держави, що так швидко отримали свободу, скоро зіткнулися з величезними труднощами. Необхідно було проводити глибокі та болісні для суспільства реформи у політиці, економіці та соціальній сфері. Такі реформи вимагали багато часу і не обіцяли швидкого результату. За реформи необхідно було платити високу соціальну ціну (особливо у секторі економіки: перехід на ринкову економіку, приватизація, грошова та цінова реформа, зміни у системі пенсій та пільг), часто вони тягли за собою негативні побічні явища:

- зупинку або спад темпу економічного розвитку;
- зниження життєвого рівня;
- появу та поглиблення соціальної нерівності;
- високий рівень безробіття та злидні;
- масову криміналізацію та корупцію.

Зміни були небезпечні суспільним незадоволенням, апатією і навіть відмовою від реформ, що означало ба збільшення внутрішньої нестабільності. Країни, що перебували в стані економічного спаду та нестабільності, могли б відчувати взаємне відчуження, втягнутися у нездорову конкуренцію та сварки, тим самим створюючи не тільки загрозу одне одному, але й примножуючи загальний неспокій та невпевненість. Повільний темп реформ чи їх неуспішність могли б спровокувати спроби внутрішніх та зовнішніх сил тоталітаризму зупинити реформи.

Загрози виходили і з поліетнічності народів Східної Європи (у більшості країн цього регіону переважає багатоманітність етнічного складу населення, де пліч о пліч із основною нацією проживає велика кількість етнічних меншин.) В основі складних етнічних стосунків часто виявлялося важке історичне минуле із великою кількістю взаємних образ. В роки тоталітаризму влада це замовчувала або насильницькими методами придушувала їх. У нових умовах суперечки вийшли на поверхню і у багатьох місцях переросли у нетерпимий загрозливий націоналізм. Це загрожувало серйозними, довготривалими та жорстокими конфліктами етнічного характеру.

На початку дев'яностих років у просторі колишньої Східної Європи та Радянського Союзу утворилося кілька зон такого роду напруженості і конфліктів, наприклад, на Кавказі (Вірменія, Азербайджан, Грузія, Чечня), у низині Дністра (Молдова. Придністров'я) і на Балканському півострові (держави, що виникли після розпаду колишньої Югославії). Нестабільність примножувала неспокій цих держав, а

також Латвії, Литви, Естонії, Польщі, Чехії, Словаччини, Угорщини, Румунії та Болгарії, з приводу можливих спроб ревізійонізму з боку Росії та нових ліній поділу. Група вищезгаданих країн опинилася на території, до якої з одного боку прилягли держави НАТО, що входили у західноєвропейську систему безпеки, а з іншого боку – Росія та Співдружність незалежних держав (СНД). Через подібність причин нестабільності вся ця територія отримала досить точне геополітичне визначення – „сіра зона” безпеки.

Після об'єднання Німеччини у держав „сірої зони” утворився досить протяжний кордон із НАТО. Деякі з потенціальних зон конфліктів (особливо на Балканах) знаходилися у безпосередній близькості до кордонів держав-членів НАТО. Ці проблеми наочно ілюструють, перед яким вибором постав Північноатлантичний альянс невдовзі після закінчення холодної війни: прийняти виклик, породжений новою ситуацією, чи залишити події розвиватися самотпливом.

Минули часи холодної війни, розпався СРСР і увесь Східний блок, а з ними ніби й зникла основна задача НАТО – бути оплотом колективної безпеки Заходу проти потенційної небезпеки, що виходила від СРСР. У дискусіях 1990/1991 років про майбутнє НАТО були висунуті найрізноманітніші припущення. З'явилися і поради ліквідувати Альянс, оскільки він виконав свою історичну місію. Роль США у системі безпеки Європи стала зайвою, а функції НАТО у області безпеки та оборони в подальшому могли б перейняти такі політичні організації, як Європейський Союз (ЄС), рада Європи (РЄ), Організація з безпеки та співробітництва у Європі (ОБСЄ) чи Західноєвропейський Союз (ЗЄС).

Тому країнам НАТО та Альянсу у цілому необхідно було переглянути основні питання свого існування та функціонування:

- хто і що може створювати нові потенційні загрози;
- як далі будувати стосунки з Росією, наступницею колишнього суперника – СРСР, та іншими країнами колишнього Варшавського пакту;
- якою повинна бути структура, система управління, військовий потенціал Альянсу;
- якою повинна бути зона дій НАТО, чи повинно бути коло учасників незмінним (у 1990 році у складі НАТО було 16 країн), чи організація повинна розширитися.

Велика кількість запитань означала, що необхідно зробити всеохоплюючий аналіз ситуації, що склалася, та відповідна нова стратегія Альянсу, яка б визначала задачі та перспективну політику НАТО. Ця стратегія розроблялася поступово, пристосовуючись до нової політичної ситуації та нового середовища безпеки, враховуючи нові міжнародні проблеми, що вимагали свого вирішення. Розробка нових основних напрямків чергувалася з їх реалізацією і тривала майже десять років. Процес змін отримав загальну назву – адаптація та трансформація НАТО (пристосування та перетворення).

Основні рішення, які сприяли змінам у НАТО, були розроблені та прийняті головною інституцією Альянсу – Північноатлантичною Радою – на нарадах на рівні глав держав та урядів. Огляд цих рішень добре відтворює зміст та хід змін, що відбулися з Альянсом у період після холодної війни.

Саміт у Римі – військова реформа та європейська ідентичність

Зміни, які відбулися у міжнародному середовищі на зламі 80-90-х років і кроки, які здійснив Альянс, з метою пристосування власної структури та організації до цих змін, були відображені у, так званій, новій Стратегічній Концепції, оголошеній на саміті НАТО у Римі в листопаді 1991 р. У новій Стратегічній Концепції вказано, що першочергові завдання Альянсу мають бути розглянуті у ширшому контексті з урахуванням, окрім військових, також і політичних, економічних та громадянських

чинників держав, яких це торкається. Разом з тим, нова Стратегічна Концепція заклала основи для адаптації військових структур Альянсу до реалізації нових завдань у зміненому середовищі безпеки, позбавленому загрози агресії з боку колишнього СРСР. У результаті прийнятих у Римі рішень, відбулося скорочення збройних сил країн-членів. Арсенал складів ядерної зброї у Європі обмежено на 80%. Упродовж кількох наступних років скорочено число командувань союзних військ з 65 до 20. Військова реформа була тісно пов'язана з іншими змінами, що здійснювало НАТО. Під час Брюссельського саміту у січні 1994 р. Альянс прийняв рішення про посилення Європейської політики безпеки та оборони (European Security and Defence identity – ESDI), згаданої у Маастрихтському договорі. Важливе значення для розвитку ESDI мали рішення прийняті під час зустрічі міністрів закордонних справ країн-членів Альянсу у Берліні в 1996 р. Вони заклали перспективи посилення ролі європейських союзників у військових операціях. Створено можливість вирішення європейськими членами НАТО військових завдань з використанням потенціалу Альянсу під безпосереднім керівництвом Західноєвропейського Союзу. Також дуже важливим є встановлення тісної співпраці НАТО з ЄС.

Рада Північноатлантичного Партнерства (РЄАП)

З метою забезпечення ведення діалогу, зміцнення довіри та розвитку співпраці з колишніми противниками, а також іншими європейськими країнами та сусідніми державами у Середземномор'ї НАТО було створено ряд установ.

Найпершим кроком у цьому напрямі стало утворення у 1991 році Ради північноатлантичного співробітництва (РПАС). Перейменована згодом на раду євроатлантичного партнерства (РЄАП), вона стала центральним форумом для ведення консультацій та втілення співпраці між НАТО та країнами-не членами в усьому євроатлантичному регіоні. Перше засідання РЄАП відбулося 20 грудня 1991 р. нині до складу РЄАП входить 46 членів: 26 держав НАТО. А також Албанія, Фінляндія, Грузія, Ірландія, Казахстан, Киргизія, Македонія, Молдова, Росія, Швеція, Швейцарія, Таджикистан, Туркменістан, Україна, Узбекистан.

Новим партнерам були запропоновані політичні консультації стосовно досягнення порозуміння щодо контролю над озброєннями, стратегічного планування, а також співпрацю і допомогу з таких питань: миротворчі операції, економіка, інформаційні системи, воєнна реформа, наука і техніка, прозорість військових бюджетів та демократичний контроль над збройними силами. З березня 1992 р. діяльність РЄАП базувалася на щорічних детальних планах співпраці. У грудні було досягнуто домовленості, що країни, які беруть участь у діяльності Ради будуть обмінюватися між собою досвідом планування та підготовки миротворчих операцій. У червні 1993 р. РЄАП прийняла „Афінську доповідь”, яка засвідчила „спільне розуміння концепції миротворчих операцій і програму практичної співпраці щодо обміну інформацією та досвідом, а також започаткування спільного формування і підготовки миротворчих контингентів та проведення спільних навчань”. Під час зустрічі міністрів закордонних справ РЄАП у грудні 1995 р. цей документ був актуалізований і доповнений. Варто відмітити, що у його положеннях знайшла підтвердження практика сприяння держав-партнерів діяльності НАТО, що мала місце й раніше. Прикладом може слугувати згода уряду Албанії у грудні 1992 р. на використання силами Альянсу аеропортів, портів і територіальних вод з метою контролю за дотриманням санкцій ООН стосовно Сербії і Чорногорії. Також з жовтня 1992 року уряди Австрії і Угорщини погодилися, щоб літаки системи спостереження АВАКС оперували у їх повітряному просторі, контролюючи зони заборони польотів над Боснією та Герцеговиною.

Створення Ради євроатлантичного партнерства було свідченням відкриття Альянсу для різних форм і сфер співпраці, що існували до цього часу лише для його членів. Найбільші обмеження діяльності Ради були пов'язані з браком політичної готовності Заходу до поширення пропозиції на сфери і питання, що мали життєве значення, принаймні для частини учасників РСАП. Рада передбачала однакові рамки співпраці для усіх держав, зацікавлених в участі у її заходах. Незалежно від їх внутрішньої диференціації, розшарування, очкувань і сподівань відносно Альянсу. Але вже з початку її діяльності значна частина центральноєвропейських країн висловили прагнення щодо повноправного членства у Альянсі. Однак, на той час (влітку 1993р.) Росія рішуче виступила проти подібних планів.

За такої ситуації Альянсом була запропонована концепція програми „Партнерство заради миру” (ПМЗ), що мала наблизити оборонні структури держав ОБСЄ до стандартів НАТО, з тим щоб у майбутньому стало можливим здійснення спільних ефективних міжнародних антитерористичних операцій. Основоположні документи цієї ініціативи прийняті на Брюссельському саміті НАТО в січні 1994 р.

„Партнерство заради миру” не виключило можливості розширення НАТО, не уточнюючи однак терміни, критерії та способи реалізації цієї мети. Завдяки участі у програмі партнери отримали шанс оприлюднити свої плани і рівень підготовки до майбутнього членства в НАТО. Програма дозволила країнам-учасникам досягти пристосування засобів і процедур до умов і вимог Альянсу, заклала можливість консультацій з членами НАТО у випадку загрози одній із сторін (що збіглося по суті з лейтмотивом статті 4 Вашингтонського договору). Вона передбачала індивідуалізацію ініціатив, даючи партнерам певну можливість вибору сфер співпраці, котрі збігалися б з їх національними цілями. В програмі чітко сформульовано очікування досягнення прозорості оборонного планування, військових бюджетів, а перед усім, опрацювання ефективних процедур демократичного контролю над збройними силами. Було досягнуто порозуміння й стосовно фінансування власних ініціатив переважно країнами-учасниками програми. Дуже важливим елементом цієї програми було бажання залучити до механізму партнерської співпраці Росію.

Оцінюючи „Партнерство заради миру” варто звернути увагу на її військовий вимір. З 1994р. відбулося багато полігонних навчань, розпочато систематичне навчання офіцерів та дипломатів країн-партнерів.

Інститути, центри і школи НАТО відкрили свої двері перед слухачами з цих держав. У межах програми при штаб-квартирі Об'єднаних збройних сил НАТО у Європі була заснована структура планування партнерства.

Спільну роботу в ній здійснюють офіцери з держав-членів НАТО і країн-партнерів. Їх основним завданням була організація поточних контактів партнерів з командуванням НАТО. Щороку спільно уточнювались пріоритетні питання співпраці сторін у рамках індивідуальних програм партнерства (ІПП), що були не лише формальним документом, але і мали сприяти досягненню задекларованих учасниками цілей співпраці.

Запропоновані учасникам програми ПЗМ визначали пріоритети у оборонній галузі, які повинні були наближувати їх до стандартів НАТО. Крім реалізації індивідуальних програм Партнерства, найбільш значущим елементом військових контактів партнерів з НАТО було започаткування з 1995 р. їх участі у Процесі Планування і Оцінки сил (PARP). Найважливішими цілями програми були: покращення оборонного планування у країнах-партнерах, підвищення їх готовності до участі в миротворчих операціях, здатності до співпраці з силами НАТО, а також розвиток військових стосунків з державами Альянсу. Процес планування та оцінки

сил мав сприяти запровадженню основних принципів оборонного планування Альянсу у командних структурах збройних сил держав-учасниць.

Серед аргументів, які мали сприяти підтримці процесів розширення НАТО, слід відзначити рішучість і навіть нетерплячість кандидатів, що очікували на швидке розширення та достатній для здійснення масштабних реформ розвиток Програми ПМЗ.

На зустрічі Північноатлантичної Ради у грудні 1994 р. було розпочато роботу стосовно визначення шляхів і умов розширення НАТО, а також його наслідків, результатом якого стало Дослідження про розширення НАТО, презентоване у Брюсселі 28 вересня 1995 р.

Відповідно до цього Дослідження розширення НАТО має за мету:

- зміцнення безпеки у євроатлантичному регіоні;
- об'єднання більшої кількості держав навколо цінностей, закладених у Вашингтонському договорі;
- зміцнення засад, що сприяли б співробітництву з новими членами Альянсу;
- зменшення вірогідності воєнної нестабільності;
- збільшення можливостей Альянсу щодо зміцнення європейської безпеки, у т. ч. для проведення миротворчих операцій під егідою ООН або ОБСЄ.

В документі зазначено, що розширення НАТО має стати процесом, який:

- відповідає цілям і засадам Статуту Об'єднаних Націй;
- відповідає статті 10 Вашингтонського договору та спирається на рішення НАТО, прийняте на основі консенсусу, без нав'язування критеріїв членства та без визнання за третіми країнами права вето стосовно розширення;
- відповідає умові, що нові члени отримують усі права і беруть усі обов'язки, що випливають з Вашингтонського договору;
- посилює ефективність діяльності та сприяє об'єднанню зусиль членів Альянсу;
- відбувається поступово, прозоро стосовно конкретної країни і не створює нових розподілів і сфер впливу та нових загроз, відбувається у відповідності до вимог забезпечення європейської безпеки;
- враховує роль ПЗМ у сприянні його членам у можливості вступу до ЄС.

Майбутні члени повинні поділяти: цінності Вашингтонського договору, відповідати визнаним стандартам держав НАТО, запроваджувати системи демократичного цивільного контролю та брати активну участь в процесі ПЗМ.

Вони мають забезпечити представництво країн у Штаб-квартирі НАТО. Військових командуваннях, у секретаріаті НАТО та реалізацію спільних завдань, брати участь у формуванні бюджету Альянсу, в процесі обміну інформацією та дотримання її безпеки. Визнано, що можливість створення баз та військової інфраструктури у країнах нових членів не є умовою членства. Відповідно до статті 5 Вашингтонського договору, нові члени мають певні гарантії безпеки і зможуть брати участь у формуванні ядерної політики Альянсу. Слід враховувати, що розміщення військ та згода на розміщення певної зброї на власних територіях нових членів не є умовами вступу до Організації. Серед іншого, забезпечується участь нових членів у спільній інформаційній базі даних Альянсу. У документі наголошується, що рішення про розширення буде прийматись відповідно до процедур, визначених Вашингтонським договором.

Прогресивному процесу розширення НАТО сприяла діяльність, спрямована на розвиток співпраці з державами-партнерами. Відповідні конкретні рішення у цій царині були прийняті на зустрічі Північноатлантичної Ради, що відбулася в травні 1997 р. у Сінтрі (Португалія). Там, перш за все, замість Ради Північноатлантичного

співробітництва (РПАС), була створена Рада Євроатлантичного Партнерства (РЕАП). Нова структура збільшує участь партнерів у плануванні й оцінці спільних починань. Поточну діяльність Ради забезпечують Політичний і військовий комітети та група з питань співпраці у сфері миротворчих операцій. Щорічно приймається Програма партнерства, яка визначає спільні ініціативи у цій сфері. РЕАП проводить зустрічі у різних конфігураціях, відповідно до завдань, що мають вирішуватися (від пленарних засідань до більш вузьких зустрічей). Цими зустрічами керують генеральний секретар НАТО, або його заступники, чи почесний голова, якого вибирають на півроку з числа представників держав-партнерів. Щомісяця відбуваються зустрічі послів, а двічі на рік – міністрів оборони. Можливим є також скликання сесії за участі керівників держав та урядів. Першу таку зустріч було проведено у квітні 1999 року у Вашингтоні.

Рішення стосовно поглиблення „Партнерства заради миру”, прийняті на зустрічі в Сінтрі, стали практичним наповненням нової фази діалогу з державами-партнерами. Розпочатої зі створенням РЕАП.

Удосконалена Програма ПЗМ передбачає:

- збільшення ролі партнерів у процесі прийняття рішень в межах ПЗМ, одночасно із розширенням сфер співпраці;
- розширення рівня навчань, а також підвищення їх якості технічного й оперативного забезпечення;
- участь партнерів у всіх фазах планування спільних заходів;
- залучення держав-партнерів до процесу оборонного планування у штабі Верховного Головнокомандувача в Монсі;
- включення представників держав-партнерів до роботи у командуванні Багатонаціональних об'єднаних оперативно-тактичних сил (CJTF);
- розширення процесу планування й оцінки сил (у рамках ПМЗ) та наближення його до системи планування сил, прийнятої в НАТО.

Значне збагачення форм співпраці з партнерами однак не призвело до зменшення дистанції, що відділяє статус партнера від члена НАТО. Нові елементи взаємних контактів все-таки не надавали їх часникам рівних гарантій безпеки. Партнери не мали доступу до секретних структур та засобів НАТО. Не стали вони й постійним елементом системи оборонного планування і діяльності НАТО, спрямованої на виконання зобов'язань, що випливають із статті 5 Вашингтонського договору.

В наступні роки активність РЕАП стала більш інтенсивною. Операція НАТО в Косовому підтвердила значний потенціал цієї структури, що реально підтримував Альянс у його політичній та військовій діяльності. Рада виконувала функції важливого каналу надходження інформації і проведення консультацій. Що стосувалися актуальних подій. На той час вона також стала суб'єктом і важливим інструментом балканської політики Альянсу. Іншим суттєвим показником зростання значення діяльності Ради є той факт, що до її складу входять уже 46 держав, вони значно розширюють коло практичної партнерської співпраці. Під егідою РЕАП відпрацьовано програму розвитку ПМЗ, яка базується на трьох основних елементах

Перший стосується розширення можливостей залучення країн-партнерів до проведення консультацій та прийняття рішень щодо планування і керівництва миротворчими операціями, що здійснюються під проводом Альянсу.

Другий елемент передбачає розширення процесу планування і оцінки сил ПМЗ, метою якого є подальше наближення принципів оборонного планування держав-партнерів до стандартів Альянсу, що має забезпечити військову співпрацю.

Третій включає розширення практичної військової співпраці у межах, передбачених ПМЗ. Ключовим елементом є так звана концепція операційних можливостей, які мають підвищити ефективність застосування у операціях НАТО багатонаціональних сил у складі підрозділів країн-партнерів. З нею тісно пов'язані також інтегровані ініціативи у галузі військової освіти і підготовки.

„Партнерство заради миру” поступово перетворюється у комплекс програм та ініціатив широкого діапазону співпраці НАТО з державами-партнерами.

У сенсі подальшого розширення НАТО на саміті в Мадриді (липень 1997 р.) альянс офіційно запросив Чехію, Польщу та Угорщину до безпосередніх переговорів стосовно умов членства. Учасники переговорів з питань інтеграції домовились, що перше розширення організації після завершення „холодної війни” має відбутись до 50-річної річниці підписання Вашингтонського договору (квітень 1999 р.). значну увагу у Мадридській декларації було надано також країнам, які не потрапили до першої фази розширення НАТО, та наголошувалось на збереженні відкритості Організації до співпраці та набуття членства іншими країнами.

Допоміжний матеріал № 1

Розвиток і нинішній стан відносин «Україна – НАТО»

Україна та НАТО мають 15-річну історію відносин. Можна виокремити 3 етапи розвитку двосторонніх стосунків України та Альянсу.

I. Етап становлення відносин між Україною та НАТО (1991 – 1996)

Контакти між Україною та НАТО започатковано восени 1991 р. Цього року Альянс зробив пропозицію країнам Центральної і Східної Європи щодо розвитку діалогу, консультацій і співробітництва. Відбулися перші взаємні візити (лютий 1992 р. – перший візит генсека НАТО до Києва; червень 1992 – візит Президента Л.Кравчука до Брюсселя).

У березні 1992 р. Україна стала членом РПАС – Ради Північноатлантичного співробітництва. Це консультативна організація країн НАТО та держав євроатлантичного регіону. (1997 р. РПАС трансформовано у Раду євроатлантичного партнерства (РЕАП), співзасновницею та учасником якої Україна стала того ж року). Хоч РПАС не давала Україні гарантій безпеки, вона відкривала нові контакти з НАТО. А саме: ця структура мала консультаційний характер та полегшувала співпрацю в кризових ситуаціях. Період поступового налагодження зв'язків, без залучення механізмів взаємних зобов'язань, тривав до 1994 р.

8 лютого 1994 р. Україна першою з країн СНД підписала Рамковий документ програми НАТО «Партнерство заради миру» (ПЗМ). З 1995 р. в рамках «Партнерства заради миру» програми українські військові були залучені до кількох десятків спільних з країнами-членами та партнерами НАТО миротворчих навчань на території нашої країни і за кордоном. З 2000 р. Яворівський полігон Збройних сил України на Львівщині став офіційним навчальним центром Програми «Партнерство заради миру», що означає регулярне використання цього полігону під час проведення навчань.

Параграфом 8 Рамкового документа ПЗМ визначено механізм консультацій між країною-учасницею і НАТО, у якому зазначається, що НАТО консультуватиметься з будь-яким активним учасником Програми, якщо цей партнер відчуватиме пряму загрозу своїй територіальній цілісності, політичній незалежності чи безпеці та звернеться до Брюсселя з відповідним проханням. Одного разу Україна скористалася цим механізмом. 1996 року, після того, як Державна Дума Росії поставила під сумнів належність Україні міста Севастополь, РПАС наголосила на приналежності Севастополя Україні.

З 1995 р. в рамках ПЗМ почалося укладання щорічних Індивідуальних програм партнерства між Україною і НАТО, спрямованих на покращення координації між збройними силами України і НАТО. У межах Індивідуальних програм партнерства щороку планувалося близько двох-чотирьох сотень заходів (навчання, візити, курси тощо).

I. Етап формування особливого партнерства між Україною та НАТО (1996 – 2002)

Головною подією відносин між Україною і НАТО в 1990-х рр. стало підписання Президентом України та лідерами держав-членів Альянсу Хартії про особливе партнерство між Україною і НАТО (Мадрид, 9 липня 1997 р.). З метою консультацій із різних питань співробітництва та безпеки розпочали роботу Комісія «Україна – НАТО» (КУН) та Спільні робочі групи (СРГ).

У 1997 р. відкрито Центр інформації і документації НАТО в Україні та Офіс зв'язку НАТО в Києві. 28 січня 2001 р. – прийняття Державної програми співробітництва України з НАТО на 2001 – 2004 рр. з метою виконання положень Хартії по особливе партнерство.

III. Етап активізації партнерських відносин України з НАТО (2002 – 2007)

23 травня 2002 р. Радою національної безпеки і оборони України ухвалено Стратегію євроатлантичної інтеграції України, остаточною метою якої був проголошений повноправний вступ до НАТО. 2 червня Президент Л.Кучма видав Указ про введення в дію рішення РНБОУ.

На розвиток Хартії ухвалено «План дій Україна – НАТО» (Прага, 22 листопада 2002 р.). План дій визначає стратегічні й середньострокові цілі і пріоритети України на шляху євроатлантичної інтеграції, кінцевою метою якої є членство в НАТО. Він складається зі вступу і п'яти розділів: Політичні і економічні питання, Питання безпеки і оборони та військові питання, Захист і безпека інформації, Правові питання, Механізми імплементації. В кожному з розділів (окрім розділу Механізми імплементації) визначаються основні принципи, на яких базуватиметься політика України у конкретній галузі, та цілі, що мають бути досягнуті з метою наближення держави до стандартів країн-членів Альянсу.

У рамках Плану дій щороку готуються Цільові плани (Цільовий план на 2003 рік, на 2004 рік, на 2005 рік, на 2006 рік тощо), які містять перелік конкретних заходів як внутрішнього характеру, так і спільних Україна-НАТО, запланованих на поточний рік для досягнення визначених в ПД цілей. Тривалий час за правління Президента Леоніда Кучми Україна виконувала більшість пунктів співпраці, що стосувалися Збройних сил та створення спеціальних державних органів, однак не виконувала зобов'язання, взяті на себе щодо утвердження демократії, свободи слова та прав людини. Меморандум про взаєморозуміння між Кабінетом Міністрів України і Верховним головнокомандуванням Об'єднаних Збройних Сил НАТО в Європі щодо використання стратегічної транспортної авіації України в операціях та навчаннях НАТО, підписаний 7 червня 2004 р., Варшава

Значного прогресу у відносинах України з НАТО було досягнуто у 2005 р. У лютому 2005 р. на саміті Комісії Україна-НАТО в Брюсселі Президент України В.Ющенко проголосив набуття членства в НАТО кінцевою метою співробітництва України з Альянсом. Цей сигнал України був позитивно сприйнятий у Брюсселі, і вже в квітні на засіданні Комісії Україна-НАТО на рівні міністрів закордонних справ було започатковано Інтенсифікований діалог із питань членства та відповідних реформ (21 квітня 2005 р., Вільнюс). Процес Інтенсифікованого діалогу є першим етапом офіційного процесу підготовки до членства в НАТО. У рамках діалогу сторони консультуються та виконують заходи щодо політичних, військових і фінансових питань, пов'язаних із членством в Альянсі.

Виконання Плану дій щодо членства в НАТО (ПДЧ) є останнім етапом на шляху до отримання запрошення приєднатися до Альянсу. У межах ПДЧ держава-претендент сама обирає ті напрями у політиці, безпеці та економіці, успіхів у яких має намір досягнути, аби довести що її вступ буде корисним для міжнародної безпеки. Ми сьогодні знаходимося у кроці від приєднання до ПДЧ. 28 квітня 2006 р. у Софії (Болгарія) держави-члени НАТО високо оцінили проведення вільних та справедливих парламентських виборів в Україні, а Генсекретар НАТО Я. Схеффер відзначив позитивне ставлення всередині Альянсу до запрошення України до ПДЧ. Під час Ризького саміту (осінь, 2006 р.) Україна могла долучитися до ПДЧ. Однак, на жаль, у частини української еліти тоді не вистачило політичної волі ступити на цей шлях. До речі, впровадження Плану дій щодо членства може тривати 3 -5 років. Наприклад, Македонія, Хорватія, Албанія виконують ПДЧ, але ще не

готові до членства. Україна поки що втратила свій шанс і не подала заявку на вступ. Але є надія, що ми таки зможемо цим шансом скористатися й стати учасниками ПДЧ у 2008 р. на саміті глав держав НАТО.

Додаток 26

Допоміжний матеріал № 2

Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного Договору (НАТО)

В 1996 р. в Брюсселі Північноатлантична Рада оприлюднила заяву про розширення відносин з Україною, котра може відіграти важливу роль в утриманні стабільності та безпеки в Європі. Визнаючи потребу розвитку співпраці, члени Північноатлантичної Ради оголосили про намір розпочати роботу над документом, який окреслює напрями і форми співпраці.

Після коротких переговорів, 9 липня 1997 р. Мадриді Президентом України та лідерами держав – членів Альянсу було підписано відповідний документ. Офіційна назва цього документа – «Хартія про особливе партнерство між Організацією Північноатлантичного Договору та Україною». Її підписання стало головною подією відносин між Україною і НАТО в 1990-х рр. Хартія є основним політичним документом, який регулює відносини України з НАТО.

Цей документ складається з 5 частин, які містять 19 пунктів. Перша частина описує розвиток взаємних стосунків, мета яких – зміцнення співпраці, безпеки та стабільності в Європі. Наступна частина описує принципи міжнародного права, на які буде опиратися двостороння співпраця суб'єктів, що укладають цей документ. Серед них виокремлені принципи: неподільності території безпеки держав ОБСЄ, як визнання факту, що жодна країна не може визначати свою частину сфери впливу; утримання від загрози або застосування сили в спосіб, що не відповідає Статуту організації Об'єднаних Націй та Заключному акту ОБСЄ; невід'ємне право кожної держави на свободу вибору, або зміни своїх поглядів в галузі безпеки; повага до суверенітету, територіальної цілісності, політичної незалежності усіх держав, непорушності кордонів та добросусідських стосунків.

Україна зобов'язалася продовжувати реформи в галузі оборони та зміцнення цивільного контролю над збройними силами, розвитку своїх можливостей до ефективної співпраці з силами НАТО і держав-партнерів.

Частина третя документа окреслює сфери співпраці обох партнерів. До цих сфер належать:

- питання політики євроатлантичної безпеки з особливою увагою до безпеки України;
- запобігання конфліктам і їх розв'язання, миротворчі і гуманітарні операції;
- політичні і оборонні аспекти нерозповсюдження зброї масового знищення;
- контроль над озброєннями і роззброєнням, у тому числі пов'язані з Договором про Звичайні Збройні Сили в Європі,
- контроль над експортом озброєнь і військових технологій;
- боротьба з контрабандою наркотиків та тероризмом;
- демократичний контроль над збройними силами;
- цивільне планування на випадок надзвичайних ситуацій та катастроф;
- оборонна конверсія;
- військове співробітництво між Україною та НАТО та взаємосумісність;
- науково-технічні питання;
- аспекти безпеки у сфері довкілля, включаючи ядерну безпеку;

- військова підготовка, зокрема проведення навчань в рамках «Партнерства заради миру».

Визначалось, що цим цілям має слугувати Центр Інформації і документації НАТО, відкритий у Києві, якому український уряд зобов'язався надати необхідну підтримку у його інформаційній діяльності для покращення обопільної обізнаності та розуміння..

Частина четверта визначає основні механізми, за допомогою яких відбуватиметься двостороння співпраця Україна-НАТО у сферах, описаних у частині третій. Ці основні механізми такі:

Комісія Україна-НАТО (КУН). Це – головний консультативний механізм співробітництва. (регулярні засідання Північноатлантичної ради з Україною відбуваються на рівні: послів, міністрів закордонних справ, міністрів оборони, глав держав у форматі "26+1"). Мета – загальна оцінка стану розвитку відносин, нагляд за процесом планування; формування пропозицій щодо покращення та розвитку співробітництва, оскільки Україна та НАТО розглядають свої відносини як динамічний процес, що розвивається.

Зустрічі між Україною та відповідними Комітетами НАТО у форматі "26+1". Це зустрічі на рівні політичного, політико-військового керівного, військового, економічного та спеціального комітетів.

Спільні робочі групи (СРГ). Паралельно з консультативним механізмом співпраці у вигляді Комісії Україна-НАТО діють спільні робочі групи з питань воєнної реформи, озброєнь, економічної безпеки, планування на випадок надзвичайних ситуацій, з питань науки і захисту довкілля.

Також є такі механізми співпраці Україна – НАТО: взаємні візити високого рівня; періодичні зустрічі з найвищими військовими керівниками країн НАТО та заходи у рамках «Партнерства заради миру»; контакти між парламентами. Завершальна частина документа декларує зацікавленість Альянсу у зміцненні суверенітету і незалежності України. Назва цієї частини підкреслює мету документа – співробітництво заради більш безпечної Європи. Головним досягненням Хартії стало створення механізму консультацій. У параграфі 15 завершальної частини сказано: «Україна та НАТО створять кризовий консультативний механізм для проведення спільних консультацій, коли Україна вбачатиме пряму загрозу своїй територіальній цілісності, політичній незалежності або безпеці». У параграфі 16 держави-члени НАТО морально підтримали гарантії безпеки, які отримала Україна від усіх п'яťох ядерних держав — учасниць Договору про нерозповсюдження ядерної зброї — як без'ядерна держава — учасниця цього Договору.

Допоміжний матеріал № 3**Інтенсифікований діалог між Україною і НАТО**

22 лютого 2005 року на саміті Комісії Україна-НАТО в Брюсселі Президент України В.Ющенко проголосив, що стратегічна мета України – стати членом Альянсу. Це був своєрідний сигнал від України, який позитивно сприйняли в Брюсселі. І вже 21 квітня 2005 року відбулося засідання Комісії Україна-НАТО у Вільнюсі на рівні міністрів закордонних справ, головним результатом якого стало запрошення України до «Інтенсифікованого діалогу з питань членства та широкомасштабних реформ» (ІД) з НАТО.

Процес Інтенсифікованого діалогу є першим етапом вступу до НАТО. В межах ІД сторони консультуються та вживають заходів щодо політичних, військових, фінансових та питань безпеки, пов'язаними з питаннями членства. Водночас НАТО на цій стадії ще не бере на себе прямого зобов'язання обов'язково прийняти Україну до НАТО, на відміну від Плану отримання членства (ПДЧ), що є другим етапом на шляху вступу в НАТО. НАТО на стадії ІД насамперед спостерігає за виконанням тих зобов'язань, які країна-претендент бере на себе.

Через етап ІД пройшли всі 10 “нових” членів НАТО, які приєдналися до Альянсу в 1999 та 2004 роках, а також всі теперішні країни-учасниці Плану дій щодо членства (ПДЧ): Македонія, Хорватія, Албанія.

Мета Інтенсифікованого діалогу – поглиблення співробітництва. Тому на засіданні у Вільнюсі Україна та НАТО домовилися започаткувати низку нових ініціатив з метою поглиблення співробітництва з проведення реформ в Україні.

Ці нові ініціативи вміщені в спільному документі під назвою „Поглиблення співпраці Україна – НАТО: короткотермінові заходи”, підготовленому на основі пропозицій України та держав-членів Альянсу. Заходи зосереджено в 5 сферах:

- зміцнення демократичних інституцій;
- оновлення політичного діалогу;
- активізація реформування галузі оборони і безпеки;
- поліпшення інформування громадськості;
- подолання економічних і соціальних наслідків військової реформи.

Кроки для втілення в життя зазначених дій такі: 1 – Допомога в реформуванні розвідувальних служб; 2 – Збільшено підтримку перепідготовки військовослужбовців, звільнених із ЗСУ; 3 – Пошук додаткових ресурсів для Трастового фонду ПЗМ з метою організації знищення запасів застарілих боєприпасів та надлишкових легких озброєнь (стрілецької зброї).

ІД включає періодичні зустрічі з Північноатлантичною радою на рівні послів (до 2 на рік), Групою експертів Міжнародного секретаріату НАТО (до 3 на рік). Очолює таку групу помічник Генсекретаря з політичних питань і політики безпеки. З боку країни-партнера під час консультацій на цьому рівні очікується участь експертів відповідних міністерств і відомств на чолі із заступником міністра закордонних справ або оборони. Засідання, як правило, проводяться у Брюсселі.

Прозорість процесу ІД стосовно інших країн-партнерів забезпечується шляхом оглядових брифінгів з цього приводу під час регулярних засідань у форматі Ради євроатлантичного партнерства (РЄАП) (на рівні послів, Політкомітету або Політико-військового керівного комітету) або, у разі необхідності, засідань у форматі ad hoc для заінтересованих партнерів.

Після прийняття рішення про започаткування ІД з країною-партнером вона запрошується в якості першого кроку надати свій Документ для початкового

обговорення (Initial Discussion Paper). У документі дається детальний виклад позиції держави з важливих з точки зору НАТО питань, підтверджуються зобов'язання щодо досягнення вимог Дослідження з питань розширення НАТО і ПДЧ, формулюються запитання, на які очікуватиметься відповідь від НАТО.

У червні 2005 р., на реалізацію рішень Вільнюського засідання Комісії Україна-НАТО, Генсекретарю НАТО під час його візиту в Україну був переданий Початковий дискусійний документ, у якому викладена позиція держави з реформування усіх сфер суспільного життя країн.

Практичне обговорення підходів України та НАТО в рамках запровадження Інтенсифікованого діалогу відбулося під час візиту делегації Північноатлантичної Ради (ПАР) НАТО в Україну 18-20 жовтня 2005 р. на чолі з Генеральним секретарем Альянсу, в рамках якого було проведене чергове засідання Комісії Україна-НАТО за участю міністрів закордонних справ та оборони України, а також здійснені поїздки членів делегації НАТО в регіони України в інформаційно-роз'яснювальних цілях. Вперше в історії відносин Україна-НАТО відбулося спільне засідання РНБО України та ПАР НАТО під головуванням Президента України В.Ющенка за участі Генсекретаря НАТО Я.Схеффера.

Допоміжний матеріал № 4**Напрями практичної співпраці України з НАТО**

НАТО і Україна співпрацюють в широкому діапазоні питань військового та цивільного характеру. Найбільшою сферою практичного співробітництва з НАТО є військова.

1. Оборонна реформа. Пріоритетом для України є реформування сектора оборони і безпеки та подолання наслідків цих реформ. Офіс зв'язку НАТО допомагає Україні в реалізації реформ, спрямованих на зміцнення цивільного контролю над збройними силами, поліпшення сумісності із ЗС країн НАТО і перетворення численного українського війська, що базується на системі призову, на професійну, меншу за розміром і мобільнішу армію. Ось результати співпраці у сфері оборонної реформи:

Проведено комплексний оборонний огляд.

Перепідготовка звільнених у запас офіцерів до цивільної роботи. НАТО надає допомогу Україні у вирішенні проблем звільнених у запас військовослужбовців. Завдяки фінансовій підтримці Альянсу з грудня 1999 р. по 2005 р. було організовано 39 курсів з вивчення іноземних мов (англійська, німецька, французька, італійська), які закінчили 447 колишніх військовослужбовців, і 15 курсів з основ ведення підприємницької діяльності для звільнених у запас офіцерів. У 2005 р. було проведено 8 мовних курсів і 6 спеціалізованих курсів, на що було виділено 150 тис. євро. На фінансове забезпечення потреб програми перепідготовки військовослужбовців на 2006 рік передбачено 300 тис. євро.

НАТО також надає Україні допомогу для підготовки цивільних спеціалістів для Міністерства оборони, на що в 2006 р. держави-члени Альянсу виділили близько 800 тис. доларів.

Реструктуризація, скорочення й конверсія оборонної промисловості. Щодо позитивів, які Україна вже має сьогодні, слід згадати проект НАТО щодо створення Трастового фонду для ліквідації надлишків застарілих боєприпасів в Україні, а їх у нас 133 тис. тон, 1,5 млн. одиниць стрілецької зброї та 1 тис. одиниць переносних зенітно-ракетних комплексів. 1 грудня 2005 р. у Харківській області розпочався перший трирічний етап проекту, на який вже зараз передбачено 4,1 млн. євро, а вартість усього першого етапу становитиме близько 8 млн. євро. Загалом проект розрахований на 12 років, і на його реалізацію передбачається витратити більше 25 млн. євро.

Першим практичним проектом Україна-НАТО, укладеним з Організацією НАТО з матеріально-технічного забезпечення і обслуговування (ОМТЗО), став проект знищення протипіхотних мін (ППМ). Утилізація українських ППМ здійснюється на базі Донецького казенного заводу хімічних виробів в рамках контракту між ОМТЗО та Науково-технічним центром "Співдружність". Він передбачає надання країнами-членами НАТО українській стороні високотехнологічного обладнання для утилізації 404 тис. протипіхотних мін на суму 561 тис. доларів США. Зараз обговорюється можливість започаткування й інших проектів з NAMSO, зокрема щодо утилізації надлишкових боєприпасів та стрілецької зброї і легких озброєнь.

Навчання та підготовка для поліпшення оперативної сумісності української армії із ЗС країн НАТО. З цієї метою протягом 1994-2004 років представники Збройних Сил України взяли участь у більш як 100 спільних військових навчаннях, частина з яких була проведена на території України, в т.ч. у Яворівському навчальному центрі ПЗМ. Саме завдяки НАТО було збережено найбільший у

Європі полігон "Яворів" у Львівській області, до забезпечення діяльності якого залучаються тисячі цивільних осіб та десятки приватних компаній малого та середнього бізнесу, отримуючи постійну роботу та замовлення на надання побутових та інших послуг, на поставки продуктів харчування, одягу тощо.

В якості держави-члена НАТО Латвія надає допомогу Україні у сфері забезпечення екологічної безпеки військової діяльності, переходу до єдиних стандартів НАТО з питань екологічного законодавства та отримання практичних навичок щодо реалізації міжнародних екологічних проектів.

2. Підтримання миру. Важливою складовою військового співробітництва є участь нашої держави у миротворчих операціях під проводом НАТО, зокрема в операції КФОР у Косово, а раніше в операції СФОР у Боснії і Герцеговині.

3. Боротьба з тероризмом. Службою безпеки України встановлено контакти із Спеціальним комітетом НАТО та Офісом безпеки НАТО. В рамках Спеціального комітету НАТО проведено низку спільних засідань з проблем боротьби з міжнародним тероризмом та інших питань, що відносяться до компетенції спецслужб.

Цивільний вимір співпраці НАТО з Україною

1. Планування на випадок надзвичайних ситуацій цивільного характеру. Співробітництво з Альянсом у цій сфері дозволяє отримувати технічну та методичну допомогу, зокрема здійснювати підготовку особового складу сил цивільної оборони, використовувати досвід країн-членів НАТО і держав-партнерів для удосконалення національної системи захисту населення і територій. А також отримувати конкретну допомогу під час надзвичайних ситуацій, в т.ч. при ліквідації наслідків природних катастроф (аварія на очисних спорудах у Харкові в 1995 році, катастрофа літака Як-42 в районі аеропорту Салоніки в 1997 році, повені у Закарпатті в 1998 і 2001 роках). Важливим елементом співпраці в галузі планування на випадок надзвичайних ситуацій став Регіональний проект із запобігання та реагування на надзвичайні ситуації при проходженні повеней, дощових паводків та сільових потоків у Карпатському регіоні України.

Однією з найпомітніших ініціатив НАТО в цивільній сфері є відкриття Євroatлантичного центру координації реагування на катастрофи у червні 1998 р.

2. Наука, техніка. Під проводом НАТО здійснюється низка програм у сфері науки, в яких беруть активну участь українські науковці.

Наукова програма "Безпека через науку" почала реалізовуватись на початку 2004 р. Для України НАТО в 2004 р. виділила більше ніж 1,5 млн євро на проведення та реалізацію 46 наукових заходів і проектів. У 2005 р. було започатковано 36 нових дослідницьких проектів у сфері науки та захисту довкілля між українськими науковцями та відповідними структурами НАТО. У 2006 р. на розвиток науки в Україні НАТО виділило майже 2 млн. євро, з яких 0,5 млн. євро буде використано для інформатизації українських університетів.

У цьому зв'язку необхідно згадати проект науково-освітньої мережі УРАН (Ukrainian Research and Academic Network), який було започатковано 2000 р. МОН України завдяки грантам НАТО. Через підключення до УРАНу українські вищі навчальні заклади та дослідницькі інститути отримують високошвидкісний доступ до мережі Інтернет. У червні 2006 р. Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут" отримав 200 тис. євро для закупівлі додаткового обладнання для розвитку цієї мережі.

Однією з найбільш відомих ініціатив спільний проект Міністерства освіти та науки України і наукової програми НАТО з розробки та створення унікального циклотрону на базі Національного наукового центру "Харківський фізико-технічний інститут" НАН України. Цей унікальний прилад планується використовувати

спільно з вченими різних країн світу у дослідженнях у сфері медицини, судової експертизи, виявлення вибухівки, екологічної безпеки.

Один з останніх наукових проектів НАТО, в якому беруть участь українські науковці разом з колегами з Чехії, Словаччини та Росії, спрямований на створення легкого та прозорого особового захисного обладнання, що має прийти на заміну громіздким та важким бронежилетам. Таке обладнання планується розробити на основі монокристалного сапфіру, який виготовлятиме Інститут монокристалів НАН України (м. Харків).

3. Екологія. В рамках Ініціативи з навколишнього середовища та безпеки (спільної програми НАТО, ОБСЄ, програми навколишнього середовища ООН і програми розвитку ООН) Україна є учасником проекту з моніторингу в режимі реального часу стану річок Прут та Дністер. Крім України, в проекті задіяні Молдова і Румунія. На даний момент, завдяки фінансуванню НАТО, вже встановлено 4 автоматичних станції моніторингу стану якості та кількості води в цих річках.

Проведено семінари Україна-НАТО, присвячені проблемам екологічного захисту Чорного моря, забезпечення охорони навколишнього середовища при проведенні військових навчань тощо.

Допоміжний матеріал № 5

Законодавча база взаємовідносин України з НАТО

Курс України на членство в НАТО цілком відповідає чинному національному законодавству.

Слова у Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р., що Українська РСР „проголошує свій намір стати в майбутньому постійно нейтральною державою, яка не бере участі у військових блоках”, мали на меті засвідчити позицію України щодо Організації Варшавського Договору. СРСР був членом цього утворення і проголошення позаблоковості України було одним із кроків на шляху до незалежності. Положення про намір України стати нейтральною, позаблоковою й без'ядерною державою були включені до тексту Декларації з метою створення політико-правових підстав для виходу зі складу СРСР мирним шляхом. Проголосивши намір стати без'ядерною, позаблоковою та постійно нейтральною державою, Україна не могла лишатися в складі СРСР, оскільки він був ядерною державою та входив до військово-політичного блоку ОВД.

По-друге, окрім того, таке формулювання не означає юридичного закріплення нейтрального статусу, адже тут мова йде лише про намір, а не про факт. По-третє, не можна не брати до уваги і факту, що Українська РСР вже давно не існує.

Тим не менше, у свідомості багатьох українських громадян міцно закріпилося судження про «позаблоковий, нейтральний» статус нашої держави.

Засади зовнішньополітичного курсу нашої держави щодо Альянсу визначено в “Основних напрямках зовнішньої політики України”, затверджених Постановою Верховної Ради України №3360-XII від 2 липня 1993 р. В цьому документі, зокрема, підкреслюється, що “в умовах зникнення блокового протистояння в Європі пріоритетного значення набуває проблема створення загальноєвропейської структури безпеки на базі існуючих міжнародних інститутів, таких як НБСЄ, РПАС, НАТО, ЗЄС. Безпосереднє та повне членство України в такій структурі створюватиме необхідні зовнішні гарантії її національної безпеки” та “з огляду на кардинальні зміни, що відбулися після розпаду СРСР і які визначили сучасне геополітичне становище України, проголошений нею свого часу намір стати в майбутньому нейтральною та позаблоковою державою має бути адаптований до нових умов і не може вважатися перешкодою її повномасштабної участі у загальноєвропейській структурі безпеки”.

Деякі громадяни вважають, що вступ незалежної держави Україна у військово-політичний Альянс НАТО неможливий, бо, відповідно до чинної Конституції, Україна є нейтральною державою. Проте ні в тексті Конституції України від 28 червня 1996 р., ні в зміненому варіанті, що діє з 1 січня 2006 р., немає жодного посилання, яке б визначало нейтралітет або відмову від участі у військових блоках.

У Рішенні Ради національної безпеки і оборони України „Про Стратегію України щодо Організації Північноатлантичного договору (НАТО)” від 23 травня 2002 р., введеному в дію відповідним Указом Президента України від 8 липня 2002 р., наголошується, що “Україна розглядає НАТО як основу майбутньої загальноєвропейської системи безпеки і підтримує процес її розширення”, а також “виходить з того, що кінцевою метою її євроінтеграційної політики є вступ до цієї організації як основи загальноєвропейської структури безпеки”.

У Постанові Верховної Ради України від 21 листопада 2002 року підтримано «курс України на євроатлантичну інтеграцію, кінцевою метою якого є набуття повноправного членства в НАТО». 19 червня 2003 року Верховна Рада України конституційною більшістю ухвалила Закон «Про засади національної безпеки України». У новому законі закріплена стратегічна мета держави - «набуття членства в Організації Північноатлантичного договору»: «Основними напрямками державної політики з питань національної безпеки України є: забезпечення повноправної участі України в загальноєвропейській та регіональних системах колективної безпеки, набуття членства у Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору».

У Постанові сказано: «Євроатлантична інтеграція України є суттєвим фактором зміцнення її національної безпеки, покликаним сприяти розвитку демократичних інститутів, громадянського суспільства, захисту прав і свобод людини, і, таким чином, відповідає життєво важливим інтересам українського народу. Геостратегічне і геополітичне становище України як складника єдиного європейського простору визначає її місце в європейських справах, зумовлює вагомую роль Української держави у створенні нової архітектури загальноконтинентальної безпеки, серцевиною якої покликана стати Організація Північноатлантичного договору. Євроатлантична інтеграція України має на меті гарантувати її незалежність, територіальну цілісність, суспільний прогрес, запобігати виникненню нових загроз стабільності і безпеці на європейському континенті».

Варто відзначити, що самі по собі ці документи, і особливо Закон про основи національної безпеки створює в Україні необхідну правову базу для вступу в НАТО. Саме цей Закон є основоположним для визначення напрямів політики України у галузі безпеки. «Стратегічний оборонний бюлетень України на період до 2015 року (Біла книга України)», який було опубліковано у 2004 р. і вступне слово до якого писав Президент Л.Д.Кучма, обґрунтовує євроатлантичний курс України і визначає її інтеграцію «до євроатлантичних та європейських структур безпеки та співробітництва, забезпечення широкомасштабної участі України в загальноєвропейській системі безпеки, набуття у майбутньому членства в НАТО та ЄС» пріоритетами її зовнішньої політики.

Указом Президента України Л.Кучми № 648/2004 від 15 червня 2004 р. «Про Воєнну доктрину України» була затверджена Воєнна доктрина України, яка містила положення про підготовку країни до повноправного членства в НАТО та Європейському Союзі. Ці положення були вилучені Указом Президента України від 15 липня 2004 р. № 800/2004 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 липня 2004 року «Про дальший розвиток відносин з НАТО з урахуванням результатів засідання Комісії Україна - НАТО на найвищому рівні 29 червня 2004 року». Ситуація зі зміною Воєнної доктрини в червні – липні 2004 р., коли її спочатку було затверджено з положенням про вступ до НАТО і ЄС як ключову ціль політики держави, а потім Указом Президента ці положення було знято, ілюструвало хитання в зовнішній політиці України.

Указ Президента України від 2 квітня 2005 р. № 702/2005 «Питання Воєнної доктрини України» повертає до цього документа положення про кінцеву мету - вступ України до НАТО. 27 грудня 2005 р. Президент підписав Указ № 1861/2005 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 листопада 2005 року «Про невідкладні заходи щодо дальшого розвитку відносин України з Організацією Північноатлантичного договору (НАТО)». Цим указом один з пріоритетів діяльності Кабінету Міністрів України визначається як „забезпечення

реалізації державної політики щодо співробітництва України з НАТО, в тому числі досягнення критеріїв членства України в НАТО”.

13 березня 2006 р. Президент підписав Указ № 215/2006 “Про Національну систему координації співробітництва України з Організацією Північноатлантичного договору”, яким впроваджується інститут національних координаторів співробітництва України з НАТО та створюється Міжвідомча комісія з питань підготовки України до вступу в НАТО на чолі з першим заступником Міністра закордонних справ України, в рамках якої працює 15 Міжвідомчих робочих груп.

Отже, у Конституції і Законах України немає (і ніколи не було) положення про позаблоковий статус. Чи може Україна стати членом НАТО відповідно до чинного національного законодавства? Для вступу України НАТО вже існують всі необхідні правові передумови. По суті, для вступу потрібне лише голосування у Верховній Раді щодо ратифікації Північноатлантичного договору.

Додаток 30

Л. Калініна

Т. Капустеринська

Правило	Тлумачення
Цінування часу	За будь-якої програми тренінгу завжди існує ліміт часу. Всім учасникам потрібно бути уважними, не відволікатися від теми обговорення, прагнути дотримуватися регламенту, говорити згідно з темою та без відволікань, висловлювати свою думку коротко й чітко.
Ввічливість	Сприяє створенню позитивної атмосфери взаємної поваги, також сприяє збереженню часу. Учасники, поважаючи себе та інших, мають говорити по черзі, не перебивати один одного, пам'ятаючи, що думка кожного цінна і необхідна для поповнення спільної скарбнички групового досвіду.
Позитивність	Учасникам завжди краще висловлювати позитивні ідеї, здійснювати позитивні дії, ніж ініціювати негативні прояви - це непродуктивно, заважає досягненню мети тренінгу.
Говорити від свого імені	Вислови на зразок "Всі так думають" не несуть конкретної інформації, найчастіше не відповідають дійсності, як правило, потребують багато часу для підтвердження чи спростування. Тому їх застосування на тренінгу вважається помилкою. Слід користуватися "Я-висловлюваннями" ("Я вважаю", "Я так думаю", "На мій погляд" тощо). Якщо потрібно навести не власну думку чи інформацію, потрібно послатися на конкретне джерело (людину, документ, книгу, статтю тощо).
Правило додавання	Нові вислови, думки додаються до тих, що були оприлюднені раніше, але не заперечують, не спростовують, не нівелюють їх. На одне запитання може бути багато різних відповідей, і кожен має право на власну думку та її висловлювання. Виняток становлять лише такі, які не стосуються теми тренінгу або принижують людську гідність (дискримінують когось за ознаками статі, національності, релігійних переконань, зовнішності, віку тощо).
Правило добровільної активності	Якщо для виконання якогось завдання тренеру потрібна особлива участь когось із учасників, присутні мають право пропонувати лише свою кандидатуру. Визначення міри власної активності в тренінгу.
Конфіденційність	Всі учасники зобов'язуються у власних інтересах залишати в своєму колі і не виносити за його межі інформацію особистого характеру, яка може бути оприлюднена учасниками про себе в ході тренінгу.
Правило "СТОП"	Дає можливість будь-якому учаснику не виконати якусь тренінгову дію ("пропустити хід") без додаткових пояснень причин цього.
Правило підведеної руки	Сигнал про наявність повідомлення учасник подає лише мовчки, підводячи руку вгору.

Зворотній зв'язок	Зворотний зв'язок - це висловлювання учасників щодо своїх міркувань стосовно сенсу та способів вирішення завдань, власного стилю навчальної діяльності, пошуку ефективних шляхів вирішення проблем тощо. Такі висловлювання дають можливість учасникам пізнавати унікальний досвід інших людей, бачити себе їхніми очима. Тренер має стежити, щоб висловлювання були описовими, а не оцінювальними; конструктивними, мали позитивну спрямованість, не містили негативних вказівок тощо. За необхідності тренер повинен "вирівнювати ситуації", коригуючи висловлювання учасників, змінюючи акценти, наголошуючи на позитиві й конструктивні. Зворотний зв'язок здійснюється безпосередньо по ходу обговорення теми, виконання вправи чи завдання.
Правило	Тлумачення
Цінування часу	За будь-якої програми тренінгу завжди існує ліміт часу. Всім учасникам потрібно бути уважними, не відволікатися від теми обговорення, прагнути дотримуватися регламенту, говорити згідно з темою та без відволікань, висловлювати свою думку коротко й чітко.
Ввічливість	Сприяє створенню позитивної атмосфери взаємної поваги, також сприяє збереженню часу. Учасники, поважаючи себе та інших, мають говорити по черзі, не перебивати один одного, пам'ятаючи, що думка кожного цінна і необхідна для поповнення спільної скарбнички групового досвіду.
Позитивність	Учасникам завжди краще висловлювати позитивні ідеї, здійснювати позитивні дії, ніж ініціювати негативні прояви - це непродуктивно, заважає досягненню мети тренінгу.
Говорити від свого імені	Вислови на зразок "Всі так думають" не несуть конкретної інформації, найчастіше не відповідають дійсності, як правило, потребують багато часу для підтвердження чи спростування. Тому їх застосування на тренінгу вважається помилкою. Слід користуватися "Я-висловлюваннями" ("Я вважаю", "Я так думаю", "На мій погляд" тощо). Якщо потрібно навести не власну думку чи інформацію, потрібно послатися на конкретне джерело (людину, документ, книгу, статтю тощо).
Правило додавання	Нові вислови, думки додаються до тих, що були оприлюднені раніше, але не заперечують, не спростовують, не нівелюють їх. На одне запитання може бути багато різних відповідей, і кожен має право на власну думку та її висловлювання. Виняток становлять лише такі, які не стосуються теми тренінгу або принижують людську гідність (дискримінують когось за ознаками статі, національності, релігійних переконань, зовнішності, віку тощо).
Правило добровільної активності	Якщо для виконання якогось завдання тренеру потрібна особлива участь когось із учасників, присутні мають право пропонувати лише свою кандидатуру. Визначення міри власної активності в тренінгу.

Конфіден - ційність	Всі учасники зобов'язуються у власних інтересах залишати в своєму колі і не виносити за його межі інформацію особистого характеру, яка може бути оприлюднена учасниками про себе в ході тренінгу.
Правило "СТОП"	Дає можливість будь-якому учаснику не виконати якусь тренінгову дію ("пропустити хід") без додаткових пояснень причин цього.
Правило підведеної руки	Сигнал про наявність повідомлення учасник подає лише мовчки, підводячи руку вгору.
Зворотній зв'язок	Зворотний зв'язок - це висловлювання учасників щодо своїх міркувань стосовно сенсу та способів вирішення завдань, власного стилю навчальної діяльності, пошуку ефективних шляхів вирішення проблем тощо. Такі висловлювання дають можливість учасникам пізнавати унікальний досвід інших людей, бачити себе їхніми очима. Тренер має стежити, щоб висловлювання були описовими, а не оцінювальними; конструктивними, мали позитивну спрямованість, не містили негативних вказівок тощо. За необхідності тренер повинен "вирівнювати ситуації", коригуючи висловлювання учасників, змінюючи акценти, наголошуючи на позитиві й конструктивні. Зворотний зв'язок здійснюється безпосередньо по ходу обговорення теми, виконання вправи чи завдання.

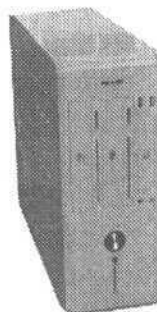
Допоміжний матеріал №1. Графічні зображення деяких засобів інформаційних технологій

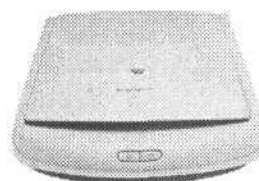
Ноутбук

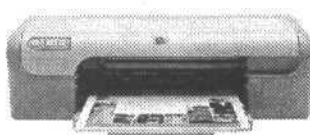
КПК

Комп'ютер

Сканер

Принтер

Мультимедійний проектор

Веб-камера

Гарнітура

Цифрова фотокамера

Програвач MP3

Мобільний телефон

Супутникова антена

Як функціонує НАТО?

В сучасному світі у сусідстві один з одним співіснують близько 200 держав. Достатньо лише поглянути на розмаїття кольорів на політичній карті світу, щоб переконатися, що є великі відмінності між різними країнами. На карті можна знайти як великі, так і маленькі, і навіть зовсім крихітні кольорові площі. Ми чудово розуміємо, що країни відрізняються одна від одної політичною системою, багатством ресурсів, традиціями, культурою, історією і т. д.

З огляду на ці відмінності кожна країна має свої інтереси, і головним з них є найприродніший інтерес. Так само, як кожна людина хоче вижити, кожна країна, в першу чергу, намагається просто існувати. В політиці це формулюється наступним поняттям – забезпечити свій суверенітет та територіальну цілісність. По-друге, країни мають цілий спектр інших інтересів – у сферах економіки, культури, контактів та інших.

Оскільки кожна країна на перший план висуває свої інтереси, у взаємодії країн перетин їх інтересів неминучий, що часто приводить до зіткнень і конфліктів. Сукупність всіх країн світу і складна мережа їх інтересів утворюють міжнародну політичну систему, яка безперервно змінюється у своєму розвитку. Саме мінливість і невизначеність цієї системи примушує країни думати про досягнення спільної мети – як зберегти хоча б відносну стабільність системи. Стабільність у свою чергу вимагає співпраці між державами.

Сьогодні можна назвати багато сфер, у яких гармонізація інтересів і співпраця дають позитивний результат для усіх країн. Недивно. Що міжнародна спільнота все сильніше починає відчувати світ і процеси, які в ньому відбуваються, як єдину, глобальну і взаємопов'язану систему. Для співпраці країн і узгодження інтересів необхідні особливі прийоми та інструменти. Недостатньо мати лише односторонні та двосторонні зусилля, здійснювані державами. Тому країни створюють міжнародні організації.

В даний час у світі діють декілька сотень міжнародних організацій. Фактично міжнародні організації, нарівні із країнами, вже стали важливою складовою частиною політичної системи сучасного світу.

Як вже згадувалося раніше, один із найвідчутніших і найсуттєвіших інтересів країн – це безпека і здатність виживання у сусідстві з іншими країнами. Питання безпеки і оборони мають прямий зв'язок з основою існування кожної держави. Але у сучасному світі ця сфера життя держави є об'єктом міжнародної співпраці угод.

Питаннями оборони та зростання безпеки займаються кілька міжнародних організацій, у тому числі і НАТО. НАТО відоме як дуже ефективна організація колективного захисту держав. Сьогодні все більше нових країн проявляють зацікавленість до співпраці з НАТО. Як функціонує альянс і чому його роль виявилася такою ефективною?

Основні принципи функціонування НАТО

НАТО відноситься до так званих міжурядових організацій. Це означає, що учасником альянсу є уряд кожної країни, яка вступає в організацію на підставі вільної згоди і договору. Уряд, в свою чергу, забезпечує суверенітет відповідної держави. НАТО як організація і структура його керівництва ніяк не обмежує суверенне право кожної окремої держави-члена на свободу вибору і дій. НАТО не може приймати рішення в обхід цього принципу. Таким чином, юридично забезпечується рівність усіх учасників. А це в свою чергу сприяє розвитку

дискусій, спільних консультацій, дотримання і узгодження інтересів усіх учасників. Як результат приймаються рішення, які найбільше відповідають ситуації та інтересам усіх учасників.

Окрім того, Північноатлантичний договір сам по собі вимагає, щоб в країні-учасниці договору був демократичний уряд. Ця вимога забезпечується за допомогою додаткового контролю кожної держави-члена з боку суспільства. Наприклад, якщо суспільство незадоволене участю своєї країни у альянсі, можна обрати новий уряд, який буде мати право переглянути питання про участь у альянсі і навіть вийти з нього.

Однією з найважливіших статей Північноатлантичного договору і основою НАТО є стаття 5 договору, яка передбачає гарантії колективного захисту державам-членам. Стаття визначає, що у випадку загрози одній чи декільком державам-членам решта будуть допомагати країні/країнам, на яку/які скоєно напад („один за всіх, всі за одного”).

Ефективність будь-якої військово-оборонної організації залежить від її потужності, тобто від військового потенціалу, який знаходиться у її розпорядженні. У розпорядження держав-членів НАТО завжди було військової могутності для того, щоб забезпечити виконання основних завдань альянсу. І сьогодні альянс приділяє багато уваги розвитку військової могутності і захисних можливостей держав-членів. Наприклад, на нараді у Празі в листопаді 2002 року було прийняте рішення до 2006 року створити Сили реагування НАТО. Це повинен бути мобільний, добре навчений і повністю споряджений загін з 20000 вояків для захисту держав-членів від загрози тероризму.

Важливим фактором ефективності НАТО є трансатлантичний зв'язок. Це означає залучення у систему безпеки і оборони Європи добре озброєних і політично впливових Сполучених Штатів Америки. Не зважаючи на дискусії останнього часу про вплив США та об'єм їх вкладу в організацію, всі держави-члени одноголосні відносно того, що трансатлантичний зв'язок слід підтримувати і стимулювати в майбутньому.

І насамкінець, слід відмітити принцип відкритості, який включено у Північноатлантичний договір. Згідно із цим принципом, будь-яка країна Європи, готова сприяти цілям альянсу, дотримуватись принципів і виконувати обов'язки, може вільно вступити у НАТО.

Усі вищезгадані принципи визначають структуру НАТО, послідовність прийняття рішень, управління та порядок діяльності організації.

Структура НАТО

Для досягнення цілей, накреслених Північноатлантичним договором, та виконання задач колективної оборони, держави-члени створили розгорнуту організаційну структуру, центр якої знаходиться в Брюсселі, у Бельгії. Функціонування організації забезпечують понад 3000 співробітників.

Утворення структури НАТО та її будова були підпорядковані принципам, закладеним у Північноатлантичному договорі.

Цивільна і військова структура НАТО

Національні органи державної влади

ВІЙСЬКОВІ ПРЕДСТАВНИКИ В НАТО

Головною інституцією НАТО, що приймає рішення, є Північноатлантична Рада, у якій кожна держава-член представлена одним голосом. Цікаво відмітити, що для прийняття рішень Рада може збиратися на засідання трьох рівнів:

1. на рівні послів країни-члени НАТО представляють постійні представники (посли країн НАТО). На цьому рівні Рада збирається один раз на тиждень;
2. на рівні міністрів члени урядів країн НАТО (зазвичай це міністри закордонних справ та міністри оборони) збираються на засідання Ради два рази на рік;
3. на рівні глав держав та урядів Рада збирається на засідання раз на два-три роки для розгляду та прийняття рішень з особливо важливих питань, наприклад стратегії альянсу прийняттю нових членів і т.ін.

Слід відмітити, що рішення, прийняті на будь-якому рівні, мають однаковий статус.

Велике значення у роботі Північноатлантичної Ради має порядок прийняття рішень. Рішення готуються і приймаються з дотриманням принципу одноголосного консенсусу. Це означає, що рішення можна прийняти тільки при одноголосному схваленні всіх держав-членів. Звичайно, така процедура передбачає додаткові консультації, вимагає більше часу для узгодження та переконання, але в результаті якість рішень є більш високою і вони не загрожують суверенним інтересам та правам держав.

Існує ще одна особливість – це порядок, встановлений і строго дотримуваний у НАТО; у структурі та функціонуванні організації строго розподілені цивільні та військові сфери. Це необхідно, щоб НАТО як організація, заснована демократичними державами, функціонувало згідно з вимогами демократії – несло відповідальність перед цивільним суспільством своїх країн-членів і підкорялося його контролю. Згідно цього порядку, військові інституції НАТО (наприклад, Військовий комітет, який складається з військових представників держав-членів, Міжнародний військовий штаб і головні командування об'єднаними збройними силами НАТО у Європі і на Атлантиці) підкоряються цивільним інституціям і діють тільки у рамках прийнятих ними рішень.

Особливу роль в структурі НАТО відіграє Генеральний секретар. Генерального секретаря НАТО обирають і призначають уряди країн-членів терміном на чотири роки. Обов'язки Генерального секретаря – різноманітні, складні та відповідальні. Фактично він керує усім цивільним секретаріатом організації, будучи одночасно і Головою Північноатлантичної Ради, і керівником усіх найважливіших комітетів (Комітету оборонного планування та Групи ядерного планування). Генеральному секретареві підкоряється також Міжнародний військовий штаб. Він відповідає також за керівництво роботою Міжнародного секретаріату і має у своєму розпорядженні Особисту канцелярію та Канцелярію Генерального секретаря. Міжнародний секретаріат формується з громадян держав – членів Альянсу і забезпечує діяльність Ради, комітетів і робочих груп, що їй підпорядковані, а також Ради євроатлантичного партнерства, Постійної спільної ради НАТО – Росія, Комісії НАТО – Україна та Групи середземноморської співпраці. Генеральний Секретар разом з Міжнародним Секретаріатом та Міжнародним Військовим Штабом, діяльність яких координує, утворює адміністративну структуру НАТО. Він може пропонувати питання, які потребують обговорення або прийняття рішень, а також надавати свої послуги для врегулювання спорів між державами-членами. Щоб успішно виконувати усі свої обов'язки та забезпечувати консенсус рішенням Альянсу, Генеральний секретар повинен володіти виключними дипломатичними здібностями. Першим Генеральним секретарем НАТО був лорд Ісмей. Йому належить крилатий вислів, що найкраще охарактеризував цілі існування НАТО у післявоєнний період: „НАТО існує, щоб тримати американців у Європі, росіян – поза Європою, а німців – під контролем” (to keep the Russians out, the Americans in and the Germans down). Сьогодні НАТО очолює Яап де Хооп Схеффер.

Говорячи про збройні сили НАТО, цікаво відмітити, що Альянс не має у прямому підпорядкуванні великих військових загонів. У випадку необхідності держави-союзники домовляються, і кожна країна передає необхідну кількість своїх національних збройних сил у розпорядження військового командування НАТО. У прямому підпорядкуванні альянс має лише невеликі загони, які забезпечують командування, зв'язок, логістику та спостереження. Тому для забезпечення

своєчасної готовності та розгортання сил величезне значення має ретельна та злагоджена робота з планування оборони.

Щоб забезпечити відкритість та демократичний нагляд за діяльністю альянсу, парламенти держав-членів створили Парламентську Асамблею НАТО. На цей форум збираються депутати парламентів держав-членів та обговорюють актуальні питання безпеки і оборони. В роботі Парламентської Асамблеї у складі так званих асоційованих делегацій приймають участь і представники парламентів держав-партнерів з Росії, Грузії, України, Швейцарії та інших країн.

Демократичний характер НАТО забезпечується не лише участю парламентарів, але і більш широкою громадською ініціативою. З 1945 року діє Асоціація Атлантичного договору, яка об'єднує неурядові організації держав-членів. Їх ціль сприяти і підтримувати місію альянсу, інформуючи суспільство, проводячи дослідницьку роботу, підтримуючи дух одностайності та розвиваючи співпрацю з громадськими організаціями інших країн.

Сучасна військова структура НАТО

Загальне керівництво військовою структурою НАТО здійснює Військовий комітет, який є вищим військовим органом Альянсу і підпорядковується Північноатлантичній раді. Військовий комітет керує двома Стратегічними командуваннями НАТО. Верховне об'єднане командування у Європі і Верховне об'єднане командування в Атлантиці з 2003 року було перейменовано на, відповідно, Об'єднане командування операцій (Allied Command Operations), відповідальне за процеси трансформації і навчання.

Командир Об'єднаного командування операцій зберіг звання Верховного головнокомандуючого об'єднаними силами у Європі. Він одночасно обіймає посаду Командувача збройних сил США в Європі. Його місце розташування – поблизу бельгійського міста Монс, у Верховній штаб-квартирі об'єднаних сил у Європі. Головнокомандуючому об'єднаними силами у Європі підпорядковуються збройні сили, виділені державами-членами в розпорядження НАТО. Об'єднане командування трансформацій базується в штаб-квартирі колишнього Об'єднаного командування в Атлантиці, у місті Норфолку, в штаті Вірджинія Сполучених Штатів Америки, і відповідає за трансформацію оборонних сил та ресурсів Альянсу.

НАТО має у своєму розпорядженні як національні збройні сили своїх членів, так і інтегровані збройні сили під прямим управлінням НАТО.

Держави НАТО визначають, які саме підрозділи національних збройних сил і за яких умов мають бути передані у розпорядження НАТО. Однак ці формування постійно знаходяться під національним контролем аж до прийняття спеціального рішення.

Під прямим контролем НАТО перебуває порівняно дуже небагато військ, в основному це штаби (їх на сьогодні у Європі 8), а також радары. Крім того під прямим контролем НАТО перебуває угруповання літаків „Авакс” (AWACS – Airborne Warning and Control System – система повітряного контролю і попередження) (17 літаків станом на 2006 рік), які забезпечують радарне стеження на всіх висотах. Основна база цих літаків знаходиться у Німеччині.

Також у Чехії розташовано новий, створений у 2003 році батальйон НАТО захисту проти хімічної, біологічної, радіологічної та ядерної зброї.

Будь-яка країна НАТО у будь-який час може попросити НАТО про надсилання літаків „Авакс” чи батальйону НАТО захисту проти хімічної, біологічної, радіологічної та ядерної зброї.

Крім того, під прямий контроль НАТО потрапляють сили швидкого реагування НАТО перші частини яких приступили до виконання обов'язків

2003 року (у 2006 році у їхньому складі перебуває близько 24 тисяч військових та відповідна кількість військово-морських кораблів, авіації та бронетехніки).

Загальна кількість усіх сил членів НАТО сягає близько 3,9 млн. Військових (незважаючи на розширення НАТО у 2004 р. Кількість військ у європейських членів НАТО залишається приблизно незмінною, у зв'язку із скороченням збройних сил старих членів Альянсу). Загалом на членів НАТО станом на 2006 рік припадає близько 60% всіх світових оборонних витрат. Станом на середину останнього десятиліття XX століття у США було 1,38 млн. військових, у європейських союзників та Канади – 2,57 млн. військових.

У НАТО відсутня єдина військова форма. У командних центрах представники різних країн зберігають власні, національні типи військових форм.

Допоміжний матеріал. Північноатлантичний договір

Вашингтон, Федеральний округ Колумбія, 4 квітня 1949 р.

Сторони, що домовляються, сповнені рішучості захищати свободу, спільний спадок і цивілізацію своїх народів, заснованих на принципах демократії, свободи особистості і законності. Сторони, що домовляються, переслідують ціль укріплення стабільності та підвищення достатку в Північноатлантичному регіоні. Сторони, що домовляються, сповнені рішучості об'єднати свої зусилля з метою створення колективної оборони і збереження миру та безпеки. Тому Сторони, що домовляються, досягли згоди про викладений далі Північноатлантичний договір:

Стаття 1 Сторони, що домовляються, зобов'язуються у відповідності з Статутом Організації Об'єднаних Націй, мирно вирішувати всі міжнародні суперечки, учасниками яких вони можуть стати, не ставлячи при цьому під загрозу міжнародний мир, безпеку та справедливість, а також утримуватись від будь-якого застосування сили чи погрози її застосування у своїх міжнародних відносинах, якщо це суперечить цілям ООН.

Стаття 2 Сторони, що домовляються, будуть сприяти подальшому розвитку міжнародних відносин миру і дружби шляхом укріплення своїх вільних інституцій, досягнення більшого розуміння принципів, на яких вони базуються і сприяння створенню умов стабільності та достатку. Сторони, що домовляються, будуть прагнути до усунення протиріч у своїй міжнародній економічній політиці і сприяти розвитку економічної співпраці між будь-якими з них і між собою в цілому.

Стаття 3 У інтересах більш ефективного здійснення цілей даного Договору Сторони, що домовляються, окремо и разом, шляхом постійних і дієвих самостійних зусиль та взаємодопомоги, будуть підтримувати і нарощувати свій індивідуальний та колективний потенціал боротьби із збройним нападом.

Стаття 4 Сторони, що домовляються, завжди будуть консультуватись одна з одною у випадку якщо, на думку будь-якої з них, територіальна цілісність, політична незалежність або безпека якоїсь з Сторін, що домовляються, виявиться під загрозою.

Стаття 5 Сторони, що домовляються, погоджуються з тим, що збройний напад на одну або декількох з них у Європі чи Північній Америці буде розглядатися як напад на них в цілому і, відповідно, погоджуються з тим, що у випадку, якщо подібний збройний напад буде мати місце, кожна з самооборону, визнаного Статтею 51-ю Статуту Організації Об'єднаних Націй, надасть допомогу Стороні, що домовляється, і зазнала подібного нападу, шляхом негайного здійснення такої індивідуальної чи сумісної дії, яку буде вважати необхідною, включно із застосуванням збройної сили з метою відновлення і наступного збереження безпеки Північноатлантичного регіону.

Про будь-який подібний збройний напад і всі здійснені в результаті нього заходи негайно інформується Рада Безпеки. Такі міри будуть припинені, коли Рада безпеки прийме міри, необхідні для відновлення і збереження міжнародного миру та безпеки.

Стаття 6 (В Статтю внесені зміни у відповідності зі Статтею 2 Протоколу Північноатлантичного договору про приєднання до нього Греції та Турції)

В рамках Статті 5-ї вважається, що збройний напад на одну або декілька Сторін, що домовляються, включає в себе збройний напад:

на територію будь-якої з Сторін, що домовляються, в Європі чи Північній Америці, алжирські департаменти Франції (16 січня 1963 р. Північноатлантична рада відмітила що 3 липня 1962 р відповідне положення цього Договору по

відношенню до алжирських департаментів Франції втратили юридичну силу), територію Терції або острови, розміщені у Північноатлантичній зоні на північ від Тропіка Рака (23°07'північної широти) і знаходяться під юрисдикцією якоїсь із Сторін, що домовляються;

на збройні сили, судна чи літальні апарати якоїсь із Сторін, що домовляються, якщо ці збройні сили, судна чи літальні апарати знаходились на цих територіях, або над ними, або в іншому районі Європи, або над ним, якщо на них або в ньому на момент вступу в силу даного Договору розміщувались окупаційні сили якоїсь із Сторін, що домовляються, або в Середземному морі, або над ним, або в Північноатлантичній зоні на північ від тропіка Рака, або над нею.

Стаття 7 Даний Договір ні в якому разі не торкається і не підлягає тлумаченню як такий, що порушує яким-небудь чином права чи обов'язки Сторін, що домовляються, які є членами Організації Об'єднаних Націй, за Статутом ООН або привілеєву відповідальність Ради Безпеки за підтримання міжнародного миру та безпеки.

Стаття 8 Кожна із Сторін, що домовляються, заявляє, що жоден з її діючих міжнародних обов'язків у відношенні до якої-небудь другої Сторони, що домовляється чи якоїсь третьої держави, не суперечить положенням даного Договору, і зобов'язується не брати на себе яких-небудь міжнародних зобов'язань, що суперечать даному Договору.

Стаття 9 Цим Сторони, що домовляються, створюють Раду, в якій для розгляду питань, що стосуються виконання даного Договору, повинна бути представлена кожна з них. Рада підлягає організації таким чином, щоб мати можливість швидко збиратися у будь-який час. Рада зобов'язується створювати допоміжні органи, у яких може виникнути потреба; зокрема, вона зобов'язується негайно створити Комітет оборони, якому належить давати рекомендації стосовно заходів, спрямованих на виконання Статей 3 та 5.

Стаття 10 Сторони, що домовляються, за взаємною згодою можуть пропонувати будь-якій іншій європейській державі, здатній розвивати принципи даного Договору і вносити свій вклад в безпеку Північноатлантичного регіону, приєднатися до даного Договору. Будь-яка держава, що отримала таке запрошення, може стати Стороною, що домовляється, шляхом передачі на збереження урядові Сполучених Штатів Америки документа про своє приєднання до даного Договору. Уряд Сполучених Штатів Америки буде ставити до відома кожному із Сторін, що домовляється, про передачу йому на збереження кожного такого документа про приєднання.

Стаття 11 Даний Договір підлягає ратифікації, а його положення втіленню в життя Сторонами, що домовляються, згідно із їх відповідними конституційними процедурами. Ратифікаційні грамоти підлягають терміновій передачі на збереження урядові Сполучених Штатів Америки, який буде ставити до відома всі інші держави, що підписали даний договір, про кожному таку передачу на збереження. Договір вступає в силу у відношенні до держав, що вже його ратифікували, з моменту передачі ратифікаційних грамот більшості держав, які підписали договір, включаючи ратифікаційні грамоти Бельгії, Канади, Люксембургу, Нідерландів, Сполученого Королівства, Сполучених Штатів і Франції, і вступають в дію у відношенні до інших держав з моменту передачі на збереження їх ратифікаційних грамот. (Даний Договір вступив у силу 24 серпня 1949 р. після передачі на збереження ратифікаційних грамот всіх держав, що його підписали).

Стаття 12 По закінченні десятилітнього терміну дії даного Договору чи у будь-який наступний час Сторони, що домовляються, зобов'язуються на вимогу деякої із Сторін що домовляється провести сумісні консультації з метою перегляду

даного Договору, приймаючи при цьому до уваги фактори, що торкаються в той період миру і безпеки в Північноатлантичному регіоні, включаючи розробку у відповідності із Статутом ООН заходів глобального та регіонального характеру з підтримки загального миру та безпеки.

Стаття 13 По закінченні дванадцятилітнього терміну дії даного Договору будь-яка із Сторін, що домовляються, може вийти з нього через рік після того, як вона повідомить уряд Сполучених Штатів Америки про розірвання нею даного Договору, який буде повідомляти урядам усіх інших Сторін, що домовляються, про вручення йому на збереження кожного повідомлення про розірвання даного Договору.

Стаття 14 Даний Договір, англійський і французький тексти якого мають однакову силу, підлягає здачі на зберігання у архів уряду Сполучених Штатів Америки. Належним чином завірені копії даного Договору будуть передані вищезгаданим урядам інших держав, що підписали даний Договір.

СТАТУТ ООН

Статут ООН про суверенітет та права людини

Суверенітет	Права людини
Організація заснована на принципі суверенної рівності усіх її Членів (2.(1)) Усі Члени Організації Об'єднаних Націй утримуються в їх міжнародних відносинах від погрози силою чи її застосування як проти територіальної недоторканності чи політичної незалежності будь-якої держави, так і яким-небудь іншим чином, несумісним із Цілями Об'єднаних Націй (2.(4.)) Даний Статут ні в якій мірі не дає Організації Об'єднаних Націй права на втручання у справи, які по суті входять у внутрішню компетенцію будь-якої держави, і не вимагає від Членів Організації Об'єднаних Націй подавати такі справи на вирішення у порядку даного Статуту; однак цей принцип не торкається застосування примусових мір на підставі Глави VII (2.(7.))	Ми, народи Об'єднаних Націй, сповнені рішучості звільнити наступні покоління від лих війни, що двічі у нашому житті принесла людству невимовне горе, і знову утвердити віру у основні права людини, у гідність та цінність людської особистості, у рівноправ'я чоловіків та жінок і у рівність прав великих та малих націй. (...) (Преамбула) Здійснювати міжнародне співробітництво у розв'язанні міжнародних проблем економічного, соціального, культурного, гуманітарного характеру та у заохоченні і розвитку поваги до прав людини і основних свобод для всіх, без відмінностей раси, статі, мови та релігії. (1.(3.)) З метою створення умов стабільності та благополуччя, необхідних для мирних і дружніх стосунків між націями, заснованих на повазі до принципу рівноправ'я та самовизначення народів, Організація Об'єднаних Націй сприяє: (...) с) загальній повазі та дотриманню прав людини і основних свобод для всіх, без відмінностей раси, статі, мови та релігії. (55 і 56)